

ምዕራፍ 2

የአጽዋማት ሥርዓትና የበዓላት አከባቢ

1. አጽዋማት:-

ክፍል 1

ጸም ለተወሰነ ሰዓት ከሁሉም ምግብ መከልከል ሁሉንም ምግብ መተው ነው፤ ለተወሰኑ ቀናት ማለት የጸሙ ቀናት እስኪያልፍ ድረስ ከተወሰኑ ምግቦች መከልከል የተወሰኑ ምግቦችን መተው ነው፤ ይኸውም ጥሉላትን ፈጽሞ መተው ሰውነትን ከመብልና ከመጠጥ መከልከል መጠበቅ ነው። ጸም ከጥሉላት መከልከል ብቻ ሳይሆን የሰው ልጆችን ከሚጎዳ ነገር ሁሉ መከልከልና ለሌሎች መልካም ሥራ መሥራትንም ይጨምራል።

በማንኛውም የሃይማኖት ሥርዓት ጸም አለ፤ የአፈጻጸሙ ሥርዓት ግን የተለያየ ሁኖ ይታያል፤ ለምሳሌ ያህልም ዕብራውያን ሲጸሙ ውለው ማታ ጥሉላት ይመገባሉ። ሌሎች ደግሞ የክርስትናው እምነት ተከታይ እንደእኛይቱ ቤተ ክርስቲያን ሲጸሙ ውለው ሰዓት ሲደርስ እህልና ውሃ ብቻ ይቀምሳሉ እንጂ የጸሙ ወር ወይም ሳምንት እስኪፈጸም ድረስ ጥሉላት ፈጽሞ ክልክል ነው።

የአጽዋማት ሥርዓት ሲባል ጸም እንዴት እንደሚገባና እንዴት እንደሚወጣ፤ እንዴትና ለምን እንደሚጸም ለይቶ ማወቅና እንደ ሥርዓቱ መፈጸምን የሚያመለክት ነው።

የጸምን አላማና ጥቅም በሚመለከት የሸዋ ሊቀ ጳጳስ የነበሩት ብፁዕ አቡነ ጎርጎርዮስ "የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን ታሪክ" በሚለው መጽሐፋቸው "የበዓላትና የአጽዋማት ቀናት" በሚል ርእስ እንደሚከተለው ገልጠውታል። "ጸም /ጦም/ ማለት ሰውነት ከሚፈልጋቸው ነገሮች ሁሉ መከልከል መወሰን ማለት ነው። ወይም ለሰውነት የሚያምረውንና የሚያስጉመኸውን ነገር መተው ማለት ነው። ጸም ከሃይማኖት ጋር ዘለዓለማዊ ዝምድና ስላለው ሃይማኖት ባለበት ቦታ ሁሉ ጸም አለ። ይልቁንም በብሉይ ኪዳን ጸም ከፍተኛ ቦታ አለው። የብሉይ ኪዳን ነቢያት ከእግዚአብሔር ጋር በሚገናኙበት ወራት እህልና ውሃ በአፋቸው አይገባም ነበር። /ዘፀ:34:28/ በጎጢአት ብዛት የታዘዘው የእግዚአብሔር መዓት የሚመለሰው ሕዝቡ በጸም ሲለምኑትና ሲማልዱት ነበር። /ዮናስ 2:7-10/

"በሐዲስ ኪዳንም ጸም ሰው ሠራሽ ሕግ ሳይሆን ራሱ መድኃኒታችን ኢየሱስ ክርስቶስ የሥራ መጀመሪያ አድርጎ የሠራው ሕግ ነው።(ማቴ 4:2፤ ሉቃ.4:2) ይህም ብቻ ሳይሆን በቁራኝነት አብሮ የሚኖር መንፈስ ርኩስ ሰይጣን እንኳ በጸም የሚወገድ መሆኑን መድኃኒታችን ተናግሮአል። (ማቴ .17:21፤ ማር.9:2) ቤተ ክርስቲያንን እንዲያገለግሉ የታዘዙ ሐዋርያትም በየጊዜው ከመንፈስ ቅዱስ ትእዛዝ የሚቀበሉት በጸምና በጸሎት ላይ እንዳሉ ነበር። (የሐ.ሥራ 13:2) ለስብከተ ወንጌል የሚያገለግሉ ዲያቆናትና ቀሳውስትም የሚሾሙት በጸምና በጸሎት ነበር። (የሐ.ሥራ 13:3፤ 4:23 ፤) እነቆርኔሌዎስ ያላሰቡትን ያዩና ያገኙ በጸምና በጸሎት ፈጣሪያቸውን ማልደው ነው። (የሐ.ሥራ 10:30)

"የጸም ሃይማኖታዊ ትርጉም ፈጣሪን መለመኛ ከጎጢአት ቀራኛ መላቀቂያ መሣሪያ ስለሆነ በጸም ወራት ላምሮት ለቅንጦት የሚበሉ ወይም ለመንፈሳዊ ጎይል ተቃራኒ የሆነ ሥጋዊ ፍትወትን የሚያበረታቱ የአልኮል መጠጦችን፤ ሥጋንና ቅቤን፤ ወተትንና እንቁላልን ማራቅ ታዟል። ከመባልዕትና ከሌላው ደስታ ሁሉ ጋር ባልና ሚስት በምንጣፍ በአልጋ አይገናኙም። (1ቆሮ.7:5) ጸም ፀትምህርተ ሐዋርያትና በሊቃውንትም ዘንድ ሲለበክ ኑሯል። ?ነዳያንን ለመመገብ የሚጸም ንዑድ ነው፤ ክቡር ነው።? እንደተባለ ጦመኛው ለምሳሌ ወይም ለራቱ ያለውን ወጭ ነዳያን እንዲረዱበት ለድኩማን መርጃ ድርጅት ወይም በቤተ ክርስቲያን አካባቢ ለሚገኙ ነዳያን መስጠት ጸሙን የበለጠ ከክርስቲያናዊ ያደርገዋል።

"ጸም የታሪክ ድርጊቶችን እያስታወሱ ከጎጢአት ለመንጸት ስለራሱ የታሰበውን ለነዳያን በመስጠት የሚጸም መሆኑን ተረድተናል። ጸም ለራስ ብቻ ሳይሆን ለሌሎችም፤ ለወዳጅ ብቻ ሳይሆን ለጠላትም ይጸማል፤ ለሚያሳድዱህ ጽምላቸው እንደተባለ (ዲድ:1፤3፤) በደዌ ዳኛ በአልጋ ቀራኛ የተያዙትን፤ ጭርኮና በስደት ያሉትንም በጸም ወራት ማስታወስና መጸለይ ይገባል። በጸም ወራት ከመባልዕት መከልከል ብቻ ሳይሆን ዐይን ክፉ ከማየት፤ አንደበት ክፉ ከመናገር፤ ጆሮ ክፉ ከመስማት መቆጠብ እንደሚገባ ተጽፎአል። "ይጹም ዐይን፤ ይጹም ልሳን፤ እዝንጊ ይጹም እምሰሚዐ ጎሡም በተፋቅሮ" (ቅዱስ ያፌድ ድን)

በሐዋርያዊት ቤተ ክርስቲያን ባህልና ትውፊት ውስጥ ያሉ የምዕራብም ሆኑ የምሥራቅ አብያተ ክርስቲያናት ከሐዋርያት የወረሱት የጾም ሕግና ሥርዐት አላቸው። የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያንም ከመጀመሪያዎቹ አብያተ ክርስቲያናት አንድዋ ስለሆነች ይህ የጾም ሕግና ሥርዓት አላት።

በሕጓም መሠረት ሰባት የጾም ወራት አሏት።
እነርሱም፡-

1. ዐቢይ ጾም፤
2. ጾመ ሐዋርያት፤
3. ጾመ ፍልስታ፤
4. ጾመ ሐዋርያት፤
5. ጾመ ገሃድ፤
6. ጾመ ነገዌ፤
7. ጾመ ድኅነት ናቸው።

ከእነርሱም የመጀመሪያው ጾም፤ ዐቢይ ጾም ወይም ሁዳዴ ጌታ ከተጠመቀ በኋላ የጠመው የአርባ ቀን ጦም ነው። (ማቴ:4፤1) ምእመናን ጌታቸው ያደረገውን ምሳሌ ተከትለው ይጠሙታል። ዐቢይ ጾም ስምንት ሳምንታት (55 ቀናት) አሉት። ከእነዚህም ቀናት ውስጥ ሰባት ቅዳሜ ስምንት እሑድ ይገኛሉ። ዐሥራ አምስት ቀን ማለት ነው። ከጥሉላት እንጂ ከእህልና ከውሃ ስለማይጠም የጠሙ ወራት አርባ ቀን ብቻ ነው። ይህም በጥንታዊትዋ ቤተ ክርስቲያን የነበረ ሥርዐት ነው። ለምሳሌ በ 384 ገደማ ቅዱሳት መካናትን ለመሳለም ከእስፓኝ ወደ ኢየሩሳሌም ረዥም ጉዞ የሄደችው (Egeria) ኤጌሪያ የተባለችው ሴት የተሳላሚ ጉዞ በሚለው መጽሐፏ (Peregrinatio Loca sancta) እንደገባችና የጥንት ክርስቲያኖችም በዚህ አቈጣጠር ሲቁጥሩ ማየቷን ጽፋለች፤ የቆጽሮሱ ኤጲስ ቆጶስ ኤጲፋንዮስም በዚህ አቈጣጠር ይቁጥር ነበር ። (ፒ.ጂ.42 ሽህ 828) ሌሎች ደግሞ የመጀመሪያውንና የመጨረሻውን ሳምንት ለይተው ይቁጥራሉ። ለምሳሌም የመጀመሪያው ሳምንት ጾመ ሕርቃል ይባላል። ሕርቃል /ኤራቅሊያስ/ የቢዛንታይን ገጉሥ ነበር። (714 ዓ.ም.) ይህ ሳምንት በስሙ የተጠራበት ምክንያት አለው፤ በዘመኑ ፋርሶች ኢየሩሳሌምን ወርረው የጌታን መስቀል ማርከው ወስደው ነበር። እርሱ ወደፋርስ ዘምቶ መስቀሉን ከእነርሱ ነጥቆ ይዞ ወደ ኢየሩሳሌም ተመልሶአል። በዚህ ምክንያት ክርስቲያኖች ደስ ብሎአቸው ለስሙ መታሰቢያ ይህን የጾም ሳምንት በቀኖና ውስጥ አስገቡለት እየተባለ ይነገራል። ግሪኮች ግን ጾመ ሕርቃል የሚባለውን ነገር አያውቁም፤ በዚህ ሳምንት ከእንቁላል፤ ከአይብና ከዓሣ በቀር ሥጋ አይበላም ክልክል ነው። ጾም መሆኑንም ይናገራሉ፤ ከላይ የተጠቀሱትን መባልዕት መብላታቸውም በተድላ በደስታ የሰነበተ ሰውነታቸው ወዲያው በጾም ሲደርቅ በሽታ እንዳያመጣቸው ለጥንቃቄ ነው ይላሉ። የሳምንቱንም ስም "የአይብ ሳምንት ወይም ነጭ ጾም" ይሉታል።

የመጨረሻው ሳምንት ሕማማት ነው፤ ሐዋርያት የጌታችን መከራ መስቀል እያሰቡ የጠሙት ነው ይላሉ፤ ያም ሆነ ይህ ሁሉም ከዐቢይ ጾም ጋር እንደ መርገፍና እንደ እጅታ ስለተያያዘ ከዐቢይ ጾም ይቈጠራል። ዐቢይ ጾም መባሉም የጌታ ጾም ስለሆነ፤ ታላላቅ የሰይጣን ፈተናዎች (አርእስተ ኃጣውእ) ድል የተነሱበት፤ ድል የሚነሱበት ስለሆነ ነው፤ በሕዝቡም ዘንድ ሁዳዴ ይባላል። ሁዳድ ማለት የመንግሥት መሬት የመንግሥት ርስት ማለት ነው። የመንግሥት ሁዳድ በሚታረስበት ጊዜ፤ አዝመራው በሚሰበሰብበት ጊዜ ልጅ አዋቂ ሳይባል የመንግሥቱ ዜጋ ሁሉ ለሥራ ታጥቆ እንደሚነሣ፤ ይህንም የጌታን ጾም የጌታን ሁዳድ የክርስቶስ ዜጎች የሆኑ ምእመናን ሁሉ ይጸሙታል። የቤተ ክርስቲያናችንን መዝሙር ንባቡን ከዜማው አስማምቶና አጠናቅሮ የተናገረው ኢትዮጵያዊው ሊቅ ቅዱስ ያፌድ በጾመ ድንው በሁዳዴ ለሚገኙት እሑዶች ሁሉ የተለየ መዝሙር ስለሠራላቸው እያንዳንዱ እሑድ በመዝሙሩ ስም ይጠራል።

"የመጀመሪያው እሑድ፡-

ዘወረደ ይባላል። በመጽሐፉ መጀመሪያ አምላክ ከሰማይ መውረዱን፤ ሰው መሆኑንና መስቀሉን ስለሚያወሳ ነው። ሙሴኒም ይሉታል። ምናልባት ስለሙሴ ሕግና ጾመ ሙሴን ስለሚያነሣ ይሆናል።

የሁለተኛው እሳታ:-

ቅድስት ይባላል። ስለ ዕለተ ሰንበት ቅድስና ስለሚያወሳ ይሆናል።

የሦስተኛው እሳታ:-

ምኩራብ ይባላል። በዚህ ሰንበት ጌታ በመዋዕለ ትምህርቱ በምኩራብ ገብቶ ማስተማሩ ይነገራል።

ዕለተኛው እሳታ:-

መፃኅብ ነው። ድውያንን መፈወሉን፣ ዕውራንን ማብራቱን፣ የሚያነሣ መዝሙር ይዘመርበታል።

የምስተኛው እሳታ:-

ደብረ ዘይት ይባላል። በደብረ ዘይት ተራራ ላይ ሁኖ ያስተማረው የዳግም ምጽአትን ነገር የሚያስታውስ መዝሙር ይዘመርበታል።

የድስተኛው እሳታ:-

ገብርኤር ይባላል። የጌታውን ብር ተቀብሎ ያተረፈበት፣ በጌታውም ፊት ምስጋናን ያገኘው ሰው ታሪክ ይዘመርበታል።

የባተኛው እሳታ:-

ኒቆዲሞስ ነው። በሌሊት ወደ ጌታ እየመጣ ይማር የነበረውን የኒቆዲሞስን ታሪክ የሚያስታውስ መዝሙር ይዘመርበታል።

የጌንተኛው እሳታ:-

ሆሣዕና ነው። ጌታ በአሕያ ውርንጭላ ሆኖ ሆሣዕና በአርያም እየተባለ ወደ ቤተ መቅደስ የገባበት ዕለት መታሰቢያ ነው። ከሠርክ ሆሣዕና እስከ ትንሣኤ ያለው ሰዓት ቀን ሕማማት ይባላል። በእነዚህ ቀኖች ውስጥ ብዙ አዝማዶ መባልዕት አይበሉም። ስግደት ይሰገዳል። የጌታን መከራና ሞት የሚያስታውሱ ምንባባት፣ ከቅዱሳት መጻሕፍትና ከድርሳናት ተወጣጥተው በግብረ ሕማማት ይነበባሉ። አዳም ከፈጣሪው ተጣልቶ የኖረውን የጨለማና የመከራ ዘመን በማስታወስ መንበረ ታቦቱ በጥቁር ልብስ ይሸፈናል። ልብስ ተክህኖውም ጥቋቁር ነው።

የሙስ:-

ጸሎተ ሐሙስ ይባላል። ጌታ በፍጹም ትሕትና የደቀመዛሙርቱን እግር ያጠበቀና ከእነርሱም ጋር ግብር ያገባበት ምሥጢረ ቊርባንን ያሳየበት ዕለት ነው። "ፈረንጆች" ዕለቱን "Monday፣ Thursday ወይም " the last supper" ይሉታል። በዚህ ዕለት በቤተ ክርስቲያናትን ሥርዐት የግብረ ሕማማቱ መጽሐፍ እንደሚያዘው ቅዱሴ ይቀደሳል። ከቅዱሴው ቀደም ብሎ ቂሱ ውሀውን በብርት አድርጎ በጌታ አምሳል የምእመናንን እግር ያጥባል። ጸሎተ ቅዱሴው ከተፈጸመ በኋላ ምእመናኑ ወደየቤታቸው ሂደው ለበዓሉ የተዘጋጀውን ዳቦና ጉልባን ይበላሉ። ለትንሣኤ የተዘጋጀውም ጠላ የሚቀመሰውም የዚያ ዕለት ነው። ስለ ሕፃናት እግር ካነሣን ዘንድ በሌሎች አጎት አብያተ ክርስቲያናት የሚታጠቡት በአሥራ ሁለቱ ሐዋርያት አምሳል አሥራ ሁለት ሰዎች ናቸው። በእኛ ግን በቤተ ክርስቲያናት ያሉ ሁሉ ሴትም ሆነ ወንድ ይታጠባሉ። ነገር ግን አሠራራችን ምሳሌ ስለሚያጥረው እኛም እንደእነርሱ አሥራ ሁለት ሰዎችን ብናጥብ የሐዋርያት ምሳሌ ነው።

ከጸሎተ ሐሙስ በበነጋው ዓርብ የስቅለቱ መታሰቢያ ዕለት አጎበር ተሠርቶ ለስቅለቱ ነክ የሆኑ ምንባባት ሲነበቡ ይዋላል። ስግደቱም ከሰሞኑ ሁሉ የበለጠ ነው። ሠርክ ሲሆን እያንዳንዱ ምእመን ወደ ቂሱ እየቀረበ በሰሙኑ ሕማማት ውስጥ የሠራውን ንጢአት ይናዘዛል። ቂሱም በወይራ ቅጠል እየጠበጠበ ተጨማሪ ስግደት ይሰጣል። በአሥራ ሁለት ሰዓት ሠርሐተ ሕዝብ ይሆናል። ሁለት ቀን የሚያከፍሉ እህል ውሃ ሳይቀምሱ ያድራሉ። የማያከፍሉ ግን ከሐሙስ የተረፈውን ጉልባንና ዳቦ ይላክቡታል።

"ቅዳሜ ጠዋት ምእመናንና ካህናቱ ወደ ቤተ ክርስቲያን ይሰበሰባሉ። የጠዋቱ ጸሎት ሲፈጸም ገብረ ሰላመ በመስቀሉ ክርስቶስ በመስቀሉ ሰላምን መሠረተ። ሰላምን ፈጠረ። የምሥራች እየተባለ በቤተ ክርስቲያን ለተሰበሰበ ሁሉ ቁጠማ ይሰጣል። የምሥራች ምልክት ነው። ምእመናንም እየሰነጠቁ በራሳቸው ያስሩታል። ወደ ቤተ ክርስቲያን ላልመጡትም ካህናት በየበኩላቸው ልብስ ተክህኖ ለብሰው፤ መስቀልና ቃጭል ይዘው፤ ቁጠማውን የምሥራች እያሉ ይሰጣሉ። ምእመናንም ገንዘብ ያለው፤ ገንዘብ ይሰጣል። ገንዘብ የሌለው ደግሞ ለጢፍ የሚሆን "ማግ" ልቃቂት ይሰጣሉ። አንዳንዶቹ ደግሞ ከማዕዶት እስከ ዳግም ትንሣኤ ያሉትን ዕለታት ተከፋፍለው ይዘው ለሰበካቸው ካህናት ምግብ እያዘጋጁ ያመጣሉ። በጉንደርና በላስታ ሁሉም በአንድ ላይ በደጃ ሰላም ይመገባሉ። ወይም ምእመኑ ካህናቱን በቤቱ ይጋብዛል። በአዲስ አበባና በሸዋ ግን ወደየንስሐ አባታቸው ቤት ምግብ እያዘጋጁ ይወስዳሉ። የአከፋይ ይሉታል። በዚያ ግን ገብረ ሰላመ ነው የሚባለው። ይህች ቅዳሜ፡- "ሰንበት ዓባይ" ትባላለች የፊተኛዬቱ ቅዳሜ እግዚአብሔር ፍጥረታትን ፈጥሮ ከሥራው ያረፈባት ዕለት እንደሆነች፤ ይህች ደግሞ የሦስት ዓመት ከሦስት ወር የማዳን ሥራውን በመስቀል ላይ ፈጽሞ በከርሠ መቃብር ዐርፎ የዋለባት ዕለት ናት። ሁለተኛም ይህች ዕለት ስዑር ቅዳሜ ትባላለች። ስዑር መባሏም በዓመት አንድ ቀን ስለምትጸም ነው። በባላገር ግን ስዑር ያለውን ይዘው ሰሞኑን ምንም ሳይሠሩ ሰንብተው በዚህ ዕለት ይሠራሉ። "ቅዳሜ ሹር" እንዲሉ ቁጠማው የምሥራች ምልክት መሆኑ ከታሪክ ጋር የተያያዘ ነው። ቅዱስ መጽሐፍ እንደሚነግረን ዓለም በንፍር ውሀ በተጥለቀለቀ ጊዜ፤ የኖ? መርከብ ማረፊያ አጥታ ስትንሳፈፍ የውሀውን ሁኔታ ለመረዳት ኖ? ርግብን በመርከቡ መስኮት አሾልኮ ይለቃታል። እርስዋም ቁማጦ ባፏ ይዛለት ትመለሳለች። ኖ? በዚህ ቁጠማ የውሀውን መድረቅ ተረድቶ ተደሰተ። መርከቡንም ለማሳረፍ ተዘጋጀ። ቁጠማ ለጥፋት ውሀ መድረቅ የምሥራች መንገሪያ እንደሆነ፤ አሁንም በክርስቶስ ሞት ማየ ሥራዋ፤ ማየ ድምሳሴ ንጢአት፤ ሞተ ነፍስ ከሰው ልጆች ተወገደ፤ የምሥራች ሲባባሉ ምእመናን ቁጠማ ይዘው፤ ቁጠማ አስረው ይታያሉ። በዚህች ዕለት በአንዳንድ ቦታ ቅዳሴ ይቀደሳል። በአንዳንድ ቦታ አይቀደስም። የሚቀድሱት የሚሰጡት መልስ ካሣ የተፈጸመው ዓርብ ነው። ቅዳሴ መኖሩን የቤተ ክርስቲያናችን ሊቅ ቅዱስ ያፌ በጻፈው የዕለቱ "ክብር ይእቲ" ለማወቅ ይቻላል ይላሉ። አይቀደስም የሚሉት ደግሞ ምንም እንኳ የምንቀበለው ሥጋ፤ ነፍስ የተለየው፤ መለኮት የተዋሐደው ቢሆንም በትንሣኤ ድል ማድረጉን ከማየታችን በፊት መሥዋዕት አንሠዋም። ያፌ የሠራው "ክብር ይእቲ" ቀድሱ የሚል ትእዛዝ የለውም ቅኔ ነው ይላሉ። በአሁኑ ጊዜ ግን በቅዳም ስዑር ቅዳሴ እንዳይቀደስ በቅዱስ ሲኖዶስ ተወስኗል።

ከዐቢይ ጸም ቀጥሎ ሁለተኛው ጸም የሐዋርያት ጸም ነው። የሰኔ ጸም ይባላል። ሐዋርያት መንፈስ ቅዱስን ከተቀበሉ በኋላ ለስብከተ ወንጌል ከመሄዳቸው በፊት የጸሙት ነው። ምእመናንም እነርሱን ምሳሌ አድርገው ከጸራቅሊጦስ በበነጋው ጀምረው ይጸሙታል። ይህ ጸም በሕዝቡ ዘንድ የወታደር ጸም ይባላል። ለስብከተ ወንጌል ዘመቻ የተዘጋጁ ሐዋርያት በጸሙት ተምሳሌት፤ በድሮ ዘመን ወታደሮች ለዘመቻ ሲነሡ ወይም ከዘመቻ ሲመለሱ በተሳተ በተገደፈ ይቅር በለን ለማለት በቀኖና ይጸሙት ነበር ማለት ነው። ይህ ጸም በመባጃ ሐመር ከፍና ዝቅ ስለሚል የተወሰነ ቀን የለውም። አንዳንድ ጊዜ ከአርባ ይበልጣል። አንዳንድ ጊዜም ከሠላሳ ያንሳል።

ሐ. ሦስተኛው ጸም የፍልሰታ ጸም ነው። (ጸመ ማርያም) ይባላል። የፍልሰታ ጸም ከነሐሴ አንድ እስከ አሥራ አምስት ያለው ነው። በቤተ ክርስቲያናችን እንደሚተረከው እመቤታችን ያረፈችው በጥር ሃያ አንድ ቀን ነው። (በሐምሳ ዓ.ም. ገደማ) ሐዋርያት በድኗን ሊቀብሩ ወደ ጌቴሰማኒ ይዘዋት ሲሄዱ አይሁድ በታተኗቸው። በዚህ ጊዜ መላእክት የእመቤታችንን አስከሬን ወስደው በገነት አኑረውታል። በስምንተኛው ወር በነሐሴ አስከሬኗን እንደገና ከጌታ ተቀብለው በጸሎትና በምሕላ ቀበሩአት። በዚህ የቀብር ሥነ-ሥርዓት ከአሥራ ሁለቱ ሐዋርያት አንዱ ቶማስ አልነበረም። በተቀበረች በሦስተኛው ቀን እንደ ልጅዋ ተነሥታ ስታርግ፤ ቶማስ ከሀገረ ስብከቱ በደመና ተጭኖ ወደ ኢየሩሳሌም ሲመጣ ያገኛታል። በዚህ ጊዜ ትንሣኤዋን ሌሎች ሐዋርያት አይተው፤ ለእርሱ የቀረበት መስሎት ተናዶ፤ ፈቀደ ይደቅ እምደመናሁ በፊት የልጅሽን ትንሣኤ ሳላይ ቀረሁ። አሁን ደግሞ የአንቺን ትንሣኤ

ሳላይ ቀረሁ። አሁን ደግሞ የአንቺን ትንሣኤ ሳላይ ቀርቼ ነው ብሎ ከደመናው ሊወረወር ቃጣው። በዚህ ጊዜ እመቤታችን ቶማስን አጽናናችው። ከእርሱ በቀር ትንሣኤዋን ሌላ እንዳላየ ነገረችው። ለምስክር እንዲሆነውም ሰበኗን ሰጥታው ዐረገች። ቶማስ ሐዋርያት ወደአሉበት ኢየሩሳሌም በደረሰ ጊዜ እመቤታችንን እኮ ቀበርናት ብለው ነገሩት። እርሱም አውቆ፣ ምሥጢሩን ደብቆ «ሞት በጥር በነሐሴ መቃብር?» አላቸው ለማሳየት መቃብር ሲከፍቱ አጧት። በዚህ ጊዜ እመቤታችን ተነሥታ ዐርጋለች ብሎ ሁኔታውን ተረክላቸው። ለምስክር ይሁንህ ብላ የሰጠችውንም ሰበኗን አሳያቸው። ሰበኗን ቆራርጠው ለበረከት ተከፋፍለው ወደየሀገረ ስብከታቸው ተበታትነዋል። በዓመቱ ቶማስ ትንሣኤሽን አይቶ እንዴት እኛ ይቅርብን ብለው ከነሐሴ አንድ ቀን ጀምረው ሱባኤ ገቡ። በነሐሴ አሥራ ዐራት ቀን ጌታ እመቤታችንን አምጥቶ እንድትገለጥላቸው አደረገ። በነሐሴ አሥራ ስድስት ቀን ዕርገቷን አከበሩ። ከዚያን ጊዜ ጀምሮ የሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን የእመቤታችንን በረከት ለማግኘት ትጸማለች። በኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ይህን ጸም በተለይ ሕፃናቱ ያከብሩታል። በዚህ የአሥራ አምስት ቀን ጊዜ ውስጥ የማይጸምና የማይቈርብ የለም። ብዙ ሰዎች ቤታቸውን እየዘጉ በመቃብር ቤት ሱባኤ ገብተው በጸምና በጸሎት ይሰነብታሉ።

በፍልሰታ ጸም ጊዜ በጠቅላላ በኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ያለው ሁኔታ ሕዝቡ፣ ልጅ አዋቂ ሳይል የሚያሳየው ሃይማኖታዊ እንቅስቃሴ ኢትዮጵያ ለእመቤታችን የፍቅር ሀገርዋ መሆኑን ይመሰክራል። (በሌሎች የምሥራቅ አብያተ ክርስቲያናት ጸሙ የተከበረ ነው። ታሪኩ ግን የእመቤታችን ዕረፍቷም ትንሣኤዋም በነሐሴ ወር ነው ይላሉ።

መ. አራተኛው ጸም ጸመ ነቢያት ይባላል።

ከጎዳር አሥራ አምስት እስከ ታሕሣሥ ሃያ ስምንት ቀን ያለው ነው። የጸሙ ወራት አርባ አራት ቀን ነው። ልደት በታሕሣሥ ሃያ ስምንት ቀን በሚውልበት በዘመነ ዮሐንስ ቅበላው ጎዳር አሥራ ዐራት ነው። ጸሙ በአሥራ አምስት ይጀመራል። በሌላው ግን ቅበላው በጎዳር አሥራ አምስት ነው። ጸሙ በአሥራ ስድስት ይጀመራል። ይህን ጸም የምንጸመው ነቢያት በየዘመናቸው ስለመሢሕ መምጣት በናፍቆት ይጸሙ ይጸልዩ ስለነበረ፣ የእነርሱን አርአያ ተከትለን የክርስቶስን ልደት ከማክበራችን ቀደም ብለን ይህን ጸም እንድንጸም በሐዋርያት ቤተ ክርስቲያን ሥርዐት ተሠርቷል። ይህ ጸም እንደመጨረሻው በመግቢያውም ሊቃውንትን የሚያከራክር አንድ አቆጣጠር አለው።

በአጀማመሩ ላይ /ስንክሣሩ መንፈቀ ጎዳር/ ስለሚል አንዳንዶቹ ሊቃውንት የዚህ ጸም መጀመሪያው አሥራ ስድስተኛው ቀን ነው። ይኸውም በዘመነ ማቴዎስ፣ በማርቆስ፣ በሉቃስ ነው። በዘመነ ዮሐንስ ግን ልደት ወደኋላ መጥቶ በሃያ ስምንት ቀን ስለሚውል ጸሙ በአሥራ አምስት ይጀመራል ይላሉ። ሌሎቹ ደግሞ «አድልዉ ለጸም ነውና» በአራቱም ዓመት ጸሙ አሥራ አምስትን አይለቅም ይላሉ። በፍቅር ከአደረጉት ግን የሚያከራክርና የሚያጣላ አልነበረም።

ሠ. አምስተኛው ጸም ገሐድ ነው። ገሐድ ማለት ለውጥ፣ ልዋጭ ማለት ነው።

ፍችው ከዘይቤው ጋር አይገናኝም። ወይም እንደ ዘይቤው "ግልጥ" ማለት ነው። ይፋ ማለት በገሐድ እንዲሉ በግልጥ በይፋ ሲሉ ገሐድ የጥምቀት ብቻ ነው። ጥምቀት ረቡዕና ዓርብ በሚውልበት ጊዜ በኋላው የሚገኙት ማክለኞና ሐሙስ የፍስክ ቀንነታቸው ወደጸምነት ተለውጦ ይጸማሉ። በእነርሱ ለውጥ ጥምቀት የሚውሉባቸው የጸም ቀኖች (ረቡዕና ዓርብ) የፍስክ ቀን ሁነው ይከበራሉ። ገሐድ የረቡዕና የዓርብ ለውጥ ነው ብለናል። ነገር ግን በሌላም ቀን ቢውል የጥምቀት ዋዜማ ይጸማል። ጥምቀት እሑድ ቢውል ቅዳሜ ጥሉላት አይበላም። ሰኞ ቢውል እሑድ ጥሉላት አይበላም። እህልና ውሀ ግን አይጠምም። አንዳንዶቹ ግን ጥምቀት ሰኞ ቢውል ከቅዳሜና ከእሑድ አዋጥተው ይጸማሉ። (ከቅዳሜ ስድስት ከእሑድ ሦስት) ጥሉላት በሁለቱም ቀኖች አይቀመስም ይላሉ። ነገር ግን ገሐድ አንድ ስለሆነ ("ሰላም ዕብል ለዕለተ ጸም ዋሕድ፣ ዘስሙ ገሐድ") ስንክሣር ጥር ዐሥር ቀን። ሰኞ ሲውል ቅዳሜ ከጥሉላት መጸም በአጉል የገባ ልማድ ነው። ገሐድ ለጥምቀት ብቻ ነው። በልማድ ግን፣ የልደትንም ዋዜማ ገሐድ እንለዋለን። ነገር ግን ልደት የሚውልባቸው ረቡዕ ወይም ዓርብ የፍስክ ቀን ሁነው

እንዲከበሩ ቢታዘዝም (ፍ፡መ፡) በዋዜማ የሚገኙት ማክሰኞና ሐሙስ ከጾመ ነቢያት ጋር የተያያዙ ስለሆኑ መጽማቸው የግድ ነው። የማይጾሙ ሰዎች ግን መላውን ጾመ ነቢያት ሲበሉ ቆይተው ዋዜማውን ብቻ ገሐድ ነው ብለው ይጽማሉ።" ሲሉ ብፁዕ አቡነ ጎርጎርዮስ አትተዋል፤ ነገር ግን የገሃድ ጾም "ጾመ ድራረ ልደት ወድራረ ጥምቀት ተብሎ በአንቀጸ ጾም የተገለጠ መሆኑን በዚህ ጽሑፍ መደምደሚያ እናሳያለን።

ረ. ስድስተኛው የነነዌ ጾም ነው። ይህ ጾም የሦስት ቀን ጾም ነው።
ለኞ፣ ማክሰኞ ረቡዕ በመባጀ ሐመር ከፍና ዝቅ ስለሚል ቁጥሩ ከአጽዋማት አዋድያት ነው። አንዳንድ ጊዜ በጥር አንዳንድ ጊዜ በየካቲት ይሆናል። የቤተ ክርስቲያን አባቶች ይህን ጾም የወሰኑት የነነዌ ሰዎች በጾምና በጸሎት ከመዐት፣ ከጥፋት እንደዳኑ ምእመናንም በጾምና በጸሎት ከፈጣሪያቸው ምሕረትና በረከት እንዲያገኙ በማለት ነው። (ስለሙሉ ታሪኩ ትንቢተ ዮናስን ይመለከታል ብሉይ ኪዳን)

ሰ. ሰባተኛውና የመጨረሻው ጾም (ጾመ ድንነት) ረቡዕና ዓርብ ነው።
ረቡዕና ዓርብ ከትንሣኤ ጀምሮ እስከ ጳራቅሊጦስ እሑድ ከሚገኙት ረቡዕና ዓርብ በቀር ዓመት እስከ ዓመት ይጽማሉ። የሚጾሙበት ምክንያት አላቸው።

ሀ. ረቡዕ፡-
የአይሁድ ሸንጉ ወይም ሲንሃጽሪየም ጌታን ዓርብ ዕለት ለመስቀል የመጨረሻ ውሳኔ ያስተላለፈው ረቡዕ ዕለት ነው ይባላል። መድኃኔዓለም ለሰው ልጆች ሲል የተወሰነበትን የሞት ውሳኔ ሁልጊዜ በማስታወስ ክርስቲያኖች በዚህ ዕለት እንዲጾሙ ታዘዘዋል።

ለ. ዓርብ፡-
እንደሚታወቀው ጌታ የተሰቀለበትና የሞተበት ብዙ ዘመን ሲጠበቅ የነበረ ተስፋ የተፈጸመበት ቅዱስ ዕለት ስለሆነ በቤተ ክርስቲያን በጾምና በጸሎት እንዲከበር ታዘዘዋል። /ፍ.መ/ እነዚህን አጽዋማት ከሰባት ዓመት በላይ ያለ ክርስቲያን ሁሉ እንዲጽማቸው ታዘዘዋል። ቅዳሴ የሚቀደሰውም ከእሑድና ከቅዳሜ በቀር በጾም ወራት ከሆነ በዘጠኝ ሰዓት ነው። ይህም የሆነበት ምክንያት ሌሎች ሳይገባቸው እንደሚሉን ቊርባን ጾም ያስገድፋል ተብሎ አይደለም። ጌታ ነፍሱን ከሥጋው የለየበትን ሰዓት ተከትሎ የተሠራ ሕግ ነው። የምንቀበለው ሥጋ ነፍስ የተለየው፣ መለኮት የተዋሐደው ነው። ካሣ ተፈጽሞ ሥጋው ደሙ በይፋ የተሰጠን ጌታ ነፍሱን ከሥጋው ሲለይ ነውና። በጥንቱ ሥርዐት ግን ዛሬም በገዳማትና በታላላቅ አድባራት ይህን ሰዓት በማክበር ከእሑድ ቅዳሜና ከበዓል ሐምሳ በቀር መሥዋዕት ዘሠርክ ነው። (የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን ታሪክ ከአባ ጎርጎርዮስ ሊቀ ጳጳስ ሰኔ 1974 ዓ.ም. ገጽ 145-156)
ከዚህ በላይ እንደተመለከትነው ብፁዕ ሊቀ ጳጳስ አባ ጎርጎርዮስ ፡-

1. ጾመ ገሐድ፡-
ለጥምቀት እንጂ ለልደት ገሐድ የለውም። ምክንያቱም ከጾመ ነቢያት ጋር የተያያዙ ስለሆኑ በሚል አትተዋል። በሌላ በኩል ግን በፍትሕ መንፈሳዊ በአንቀጸ ጾም ገሐድ "ጾመ ድራረ ልደት ወጥምቀት" "የልደትና የጥምቀት ጾም ዋዜማ" ተብሎ ተገልጦአል። "ሰላም ዕብል ለጾመ ዕለት ዋሕድ ዘስሙ ገሐድ "የሚለውም ጾሙ ሁለት ቀን ቢሆንም እንደ አንድ ተቁጥሮ ከሰባቱ አጽዋማት አንዱ ሁኖ መቈጠሩን የሚያመለክት ነው የሚሉ አሉ። ስለጾመ ነቢያት አጀማመርም ስንክሣር መንፈቀ ጎዳር በማለቱ ምክንያት አንዳንዶቹ በማቱዎስ፣ በማርቆስ በሉቃስ ልደት በሃያ ዘጠኝ በሚውልበት ጊዜ ጾሙ በአሥራ ስድስት ይጀመራል። በዮሐንስ ልደት ወደጌላ መጥቶ በሃያ ስምንት በሚከበርበት ጊዜ፣ ጾመ ነቢያት በአሥራ አምስት ይጀመራል የሚለው ሊቃውንቱን ሲያነጋግር የቆየ መሆኑን ተመልክቶ የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን ቅዱስ ሲዮዶስ ጥቅምት 17 እና 21 ቀን 1980 ዓ.ም. በአደረገው ስብሰባ ጾመ ነቢያት በአራቱም ዘመናት ማለት በማቱዎስ፣ በማርቆስ፣ በሉቃስና በዮሐንስ ሁልጊዜም ጎዳር 15 ቀን እንዲጀመር፣ የልደት በዓል አከባበርም እንደተለመደው በማቱዎስ፣ በማርቆስ፣ በሉቃስ ታኅሣሥ ሃያ ዘጠኝ ቀን እንዲሆን፣ በዮሐንስ ታኅሣሥ ሃያ ስምንት ቀን እንዲከበር ዕለቱ ማክሰኞ ወይም ሐሙስ ቢውል በማግስቱ ሃያ ዘጠኝ ረቡዕ ወይም ዓርብ ቢሆን እንደሚጾምና ውሎም እንደሚቀደስ ወስኖአል። ውሳኔውንም የቤተ ክርስቲያን ተከታዮች ሁሉ ሊያከብሩት ይገባል።

ከዚህ ሌላ ስለ አጽዋማት ጉዳይ በተለያዩ ጊዜያት የተለያዩ አስተያየቶች ተሰጥተዋል። ግንቦት 7 ቀን 1961 ዓ.ም. በተደረገው ቅዱስ ሲኖዶስ ስለአጽዋማትና በዓላት አከባቢ መመሪያ የሚሆነውን ጽሑፍ፡-

- ብፁዕ አቡነ ዮሐንስ፤
- ብፁዕ አቡነ ቂርሎስ፤
- ብፁዕ አቡነ አብርሃም

ክቡር ንቡረ እድ ድሜጥሮስ ገብረ ማርያም አዘጋጅተው እንዲያቀርቡ በተሰጠው ውሳኔ መሠረት "ጾምስ ጸባሕተ ሥጋ ውእቱ በከመ ምጽዋት ጸባሕተ ንዋይ ይእቲ እንደተባለው ምጽዋት ለእግዚአብሔር የሚቀርብ የገንዘብ ግብር እንደመሆኑ፤ ጾምም ምእመናን ሥጋቸውን ለነፍሳቸው ለማስገዛት ለእግዚአብሔር የሚያቀርቡት የሰውነት አገልግሎት መሥዋዕት ነውና ምሥጢሩን አውቀው ቢጸሙት ይጠቅማል።

ስለዚህ ለሐዲስ ኪዳን መሠረቱ ብሉይ ኪዳን እንደሆነ፤ ለሐዲስ ኪዳንም አጽዋማት መሠረታቸው አጽዋማት ብሉይ ናቸው። የብሉይን አጽዋማት ሊቀ ነቢያት ሙሴ ከእርሱም ቀጥሎ የተነሡ ነቢያት ጽመዋል። በዘመነ ሐዲስም ጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስ ነቢያትንና ኦሪትን ልሽር አልመጣሁም የሚለውን አዋጅ አጽንቶ አርባ ቀን ጽሞአል። ሐዋርያትና ሠለስቱ ምእትም የጌታችን ጾም መሠረት በማድረግ ጽመዋል።

እነዚህም ፡-

- ሀ. ጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስ
የጸመው አርባ ጾም፤
 - ለ. ረቡዕና ዓርብ፤
 - ሐ. የልደት ገሐድ፤
 - መ. የጥምቀት ገሐድ፤
 - ሠ. ጸመ ነነዌ
 - ረ. ጸመ ፍልሰታ እነዚህ የተለመዱ አጽዋማት ናቸው።

እነዚህም አጽዋማት በሆስፒታል በጽኑዕ ደዌ ለሚገኙ ሕመማን ሐኪም መድኃኒት አዘጋጅተው ለሚታከሙ፤ በመምህረ ንስሐቸው አማካይነት ሐኪም ያዘዘላቸውን እየተመገቡ ሊታከሙ ይችላሉ።

ከዚህ በላይ እንደተጠቀሰው ቤተ ክርስቲያን ስለ አጽዋማት ማሻሻያ ልታወጣ ያስበችበት ምክንያት ዘመን ያመጣውን ችግር ለማቃለል ቢሆንም እነዚህን አጽዋማት ለመጾም ቦታና ጊዜ ለማይፈቅድላቸው፡-

1. ወሰን ለመጠበቅ በየጠረፉ ለሚገኙ የጦርና የፖሊስ ሠራዊት፤
2. በአየር፤ በባሕርና በየብስ ለሚጓዙ መንገደኞች፤
3. በየፋብሪካው በሥራ ላይ ለሚገኙ ሠራተኞች፤
4. ከፍተኛ ጥናት በሚጠይቅ የትምህርት ገበታ ላይ ለሚገኙ ተማሪዎች ከጥሉላት ምግብ በቀር ጠዋት ቊርስ ቢበሉ ሻይና ቡና ቢጠጡ ይፈቀዳል።

በዚህም መሠረት በየሀገረ ስብከቱ የሚገኙ ሊቃነ ጳጳሳት ከባድ ሥራ ለሚሠሩ ሠራተኞች ችግሩን እያዩ በአስተያየት ማሻሻያ ሊሰጡ ይችላሉ። ከእነዚህ ከላይ ከተዘረዘሩት አጽዋማት ሌላ፡-

- ሀ. ጸመነቢያት /የታህሣሥ ጾም/
 - ለ. ጸመ ሐዋርያት /የሰኔ ጾም/ ናቸው። እነዚህ ሁለቱ አጽዋማት እንደ ዐበይት አጽዋማት ስለማይቁጠሩ የጸሙ መታሰቢያነት እንዳይረሣ ያህል የነቢያትና የሐዋርያት ጾም ለሕዝቡ ሲባል ካልጸሙ ፋሲካ፤ ካላዘኑ ደስታ የለምና በየአጽዋማቱ መጨረሻ አምስት አምስት ቀን በመጾም የክርስቶስ ልደትና የሐዋርያት በዓል እንዲከበር" ቢደረግ የሚል አስተያየት ቀርቦ ነበር።

ቅዱስ ሲኖዶስ ይህን አስተያየት ተመልክቶ ጉዳዩ ካህናቱን ብቻ ሳይሆን ሕዝብ ክርስቲያኑንም በቀጥታ የሚመለከት በመሆኑ፤ ይኸው ተጠንቶ የቀረበው ሐሳብ በጋዜጦች፤ በራዲዮና በቴሌብሮን ከተገለጠ በኋላ ሕዝቡ ይተችበት የመጨረሻውም ውሳኔ የሚደረገው የቤተ ክርስቲያን ሊቃውንት መምህራንና ካህናት ምእመናኑም አውቀውት አስተያየታቸውና አሳባቸውን ከገለጡበት በኋላ ይሆናል በማለት ተስማምቶ እንደነበር የሚገልጥ ጥናት አለ። (አዲስ ሕይወት ቁጥር 5 ገጽ 32-33)

ይህ የአጽዋማት ጉዳይ እስከ ዛሬም ድረስ በአንዳንድ ወገኖች ዘንድ እያነጋገረ ስለሆነ ቅዱስ ሲኖዶስ ያለፉትን ጥናቶች በመመልከትና የጊዜውንም ትውልድ አመለካከት በማጥናት ተገቢውን የማሻሻይ ውሳኔ ሊሰጥበት እንደሚገባ በብዙዎች ዘንድ ይታመናል።

ክፍል 2

1. በዓላት

በዓልን የማክበር ሥርዓት የተሠራው በሰው ፈቃድና ትእዛዝ የተሰጠ ሰው ሠራሽ ሥርዓት አይደለም። በእግዚአብሔር ቃል፤ በእግዚአብሔር ፈቃድና ትእዛዝ የተሰጠ አምላካዊ ሥርዓት ነው። ፈጣሪ ኩሉ እግዚአብሔር ከአሁኑ እስከ ዓርብ በአለት ስድስት ዕለታት የመፍጠር ሥራውን ከጨረሰ በኋላ በሰባተኛው ቀን አረፈ። የመፍጠር ሥራውን ተወ፤ ሕገ ኦሪትንም ለመሠረዝ በሰጠ ጊዜ ይህን ሰባተኛውን ዕለት ሰዎች ሁሉ እንዲያከብሩት አዝዞአል። (ዘፀ.20፡8-11) ይህን መሠረት በማድረግ በቀኖና ቤተ ክርስቲያን የተደነገጉ የጌታ ዐበይት በዓላት አሉ። እነርሱም "የጌታ ቀን" የምትባለው ዕለተ እሑድና በዓለ ትስብእት፤ በዓለ ልደት፤ በዓለ ጥምቀት፤ በዓለ ደብረ ታቦር፤ በዓለ ሆሣዕና፤ በዓለ ስቅለት፤ በዓለ ትንሣኤ፤ በዓለ ዕርገትና በዓለ ጳጳራዊ ሥርዓት፤ ስለ እነዚህና ስለ ሌሎችም በዓላት አከባቢ በአሁኑ ጊዜ በኢትዮጵያ ?ብረተሰብ ዘንድ አከራካሪ፤ በቤተ ክርስቲያን በኩልም ሰፊ ያለ ማብራሪያ ለመስጠት አስቸጋሪ መስሎ እንደሚታይ ገልጠው ብፁዕ አቡነ ጎርጎርዮስ የሸዋ ሊቀ ጳጳስ "የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ቤተ ክርስቲያን ታሪክ" በተባለው መጽሐፋቸው እንደሚከተለው አብራርተው ገልጠዋል።

"በዓላት በልማድ የሚከበሩ ወይም ቁጭ ብሎ መዋልን የወደደ ሰነፍ የፈጠራቸው አይደሉም። ምንጫቸው ሃይማኖት ነው። ከነዚህም ቀዳሚዬቱ <ቀዳም ሰንበት> ናት። የዚች ዕለት ክብር ከአስርቱ ቃላት ኦሪት በአንዱ ታዘአል። <እግዚአብሔር የአምላክህን ሰንበት አክብር> ተብሎ አይሁድ ዕለተ ሰንበትን እንዲያከብሩ የታዘዙት እግዚአብሔር ከአሁኑ እስከ አርብ ሲፈጥር ሰንበቱ ስላረፈ /ሥራ ስላልሠራባት ነው/ ስለ ቀዳም ሰንበት ክብር የአይሁድ ሊቃውንት ብዙ አይነት አተረጓጎም ነበራቸው። <አክብር> የሚለውንም ቃል ለእግዚአብሔር እንደሚሰማማ አድርገው ለመተርጎም ያላዩት መዝገበ ቃላት የለም። ካህናቱም ሆኑ ሕዝቡ በዚች ዕለተ ሰንበት ስር መማስ ቅጠል መበጠስ ይቅርና የዘረጉትን አያጥፉም፤ ያጠፉትንም አይዘረጉም፤ የዘገውን አይከፍቱም፤ የከፈቱትን አይዘጉም ነበር። ዜና አይሁድን የጻፈው ራሱም አይሁዳዊ የነበረው ዮሴፍ ወልደ ኮርዮን <አይሁድ በዕለተ ሰንበት ወደ ሽንት ቤት እንኳን አይሄዱም ነበር> ይላል። ከዚህም ጋር ቤት ቢቃጠል፤ ሰው ቢሞት፤ ጦር ቢመጣ በዕለተ ሰንበት ከሆነ መንቀሳቀስ ክልክል ነው። ለምሳሌ በመቃብያን ታሪክ እንደሚታወቀው ሰላላ ሺህ አይሁዳውያን በወራሪ ጦር በአንድ ቀን ያለቁት በዚች በዕለተ ሰንበት ነበር። 1966 ዓ.ም. (በፈረንጅች 1973) ዩም ኪፑር የዳስ በዓል ማለት ነው። ግብጻውያን ያጠቁቸው በበዓሉ ምክንያት ተዘልለው ሳሉ ነው። አይሁድ ብዙ በዓላት አሏቸው። የበዓላቸውም ሕግ ማንኛውንም ሥራ ከመሥራት መወገድ ነው። በሌላው ዓለም ያሉ አረማውያን ደግሞ የራሳቸው በዓላትና የአከባቢ ሥርዓቶች አሏቸው። አማልክቶቻቸው ብዙ እንደመሆናቸው መጠን ብዙ በዓላትና የተለያዩ የአከባቢ ሥርዓቶች አሏቸው። ለምሳሌ 12 አማልክት የነበሯቸው ዕርዓውያን በነዚያው ልክ በዓላት ነበሯቸው አከባቢቸውም እንደ አምልኮቻቸው ከፍርሃት የመነጨ እንጂ መጽሐፋዊ ወይም ምሥጢራዊ ስላልሆነ ስለ ሥርዓቱ ብዙ አያስቡበትም። በሚኖሩበት አካባቢ አንድ ለውጥ ሊያዩ ብቻ ቶሎ ብለው መሥዋዕት ያቀርቡ ነበር። ነፋስ ሲነፍስ፤ የነፋስ አምላክ /ኤዎሎስ/ ተቆጥቶ ነው። የፀሐይ መቀት ሲያይል የፀሐይ አምላክ /አጽሎስ/ ተቆጥቶ ነው። ባህር ስትታወክ የባሕር አምላክ ፖሊዳን ተቆጥቶ ነው በማለት ካህናተ ጣዖተ በዓል ያዘጋጁ መስዋዕት ይሰው ነበር። የበዓል አከባቢቸው ሥራ የማይከለክል ነበር። የቆመውን ቢቆርጡ የተጋደመውን ቢፈልጡ በዓል እንደሻሩ አይቆጥሩትም ነበር። እነዚህ ማለት አይሁድና አረማውያን ወደ ክርስትና በገቡ ጊዜ የቆየውን ልማዳቸውን ለመተው አስቸጋሪ ነገር ገጥሟቸው ነበር።

የመጀመሪያዎቹ የወንጌል መምህራን ሐዋርያት ይህ ልማድ መሰናክል እንዳይሆን ሁሉንም እንደዓመሉ ተቀበሏቸው። ከአይሁድ ወደ ክርስትና የተመለሱት የክርስቶስን አዳኝነት አምነው ከተቀበሉና ክርስቲያን ከሆኑ በኋላ በባህላቸው ያደርጉት የነበረውን ከማድረግ አልተከለከሉም። ለምሳሌ በአይሁድነት ሳሉ ቅዳሜን ብቻ ያከብሩ ነበር፤ ክርስቲያን ከሆኑ በኋላ ግን ቅዳሜንም እሑድንም ያከብራሉ። ግዝረትን የመሳሰለውም የብሉይ ኪዳን ትውፊት ከቤተ አይሁድ በተመለሱት ክርስቲያኖች ዘንድ እስከአሁን ይሠራበታል። ከአረማዊነት የተመለሱት ደግሞ እንደዚሁ የክርስቶስን አዳኝነት አምነው ከተቀበሉና ክርስቲያን ከሆኑ በኋላ ልማደ አረማውያንን አልተውም። የቅዳሜን በዓልነት አያውቁም፤ ግዝረት የላቸውም።

ሊቃውንቱና መምህራኑ የሕዝቡን የረዥም ዘመን ፍቅረ ጣዖት ለማስተው ስለአቃታቸው በጣዖት ተሠይሞ ይከበር የነበረውን ሁሉ በቅዱሳን ስም እየለወጡ ያከብሩታል። ለምሳሌ በጣዖታዊነት በነበሩበት ጊዜ «ፓሲዶን» የሚባለው ጣዖት የባሕር አምላክ ነው ይባል ነበረ። በክርስትና ዘመናቸው ግን ሊቃውንቱ «ኒኮላዎስ» የሚባለውን ቅዱስ የባሕር ጣባቂ ብለው በየዓመቱ ያከብሩታል። የመርከበኞች በዓል ነው። «ኦሪስ» ወይም «ማርስ» የጦር አምላክ ተብሎ ሲመለከ የኖረ ጣዖት ነው፤ በእርሱ ምትክ ዛሬ ቅዱስ ጊዮርጊስን የወታደሮች ጣባቂ ብለው በየዓመቱ ያከብሩታል።

በጠቅላላው አረማውያን ለእያንዳንዱ ድርጊት /ፍጥረት/ አምላክ መድበውለት ስለነበር ዛሬ በቤተ ክርስቲያናቸው የሚከበሩት ቅዱሳን መላእክት፣ ጳውሎስ፣ ሰማዕታት የእንዳንድ ነገር ጣባቂዎች እየተባሉ ተሠይመዋል። በአረማውያን የበዓል አካባቢ «ኢታንሥእ እደዊከ ወእገረከ» የሚል ትእዛዝ ስላልነበረ፤ አሁንም ከአረማዊነት የተመለሱ ክርስቲያኖች በዓል የሚያከብሩት ሥራ ፈትቶ ተቀምጦ በመዋል አይደለም። ለምሳሌ በዓሉ የቅዱስ ጊዮርጊስ እንደሆነ የጊዮርጊስ ቤተ ክርስቲያን ባለበት ቅዱሴ ይቀደሳል። የሰባካው ሕዝብ ይልቁንም በስሙ የተሠየሙት ምእመናን ያስቀድሳሉ፤ ቅዱስ ቍርባንም ይቀበላሉ፤ ከእሱ ቅዱሴው ፍጻሜ በኋላም በቅዱስ ጊዮርጊስ ስም የተሠየሙ ሁሉ ከቤታቸው ተቀምጠው ወዳጅ ዘመድ የሆነ ሁሉ «የክርሞ ሰው ይበልህ» እያለ የሚያመጣላቸውን ስጦታ በያይነቱ ሲቀበሉ ይውላሉ።

"የመንግሥት በዓላት «ብሔራዊና ሃይማኖታዊ» በዓላት እንደ ልደት፣ ጥምቀት፣ ትንሣኤ በሚከበሩበት ጊዜ የመንግሥት መሥሪያ ቤቶች ከመዘጋታቸው በቀር እያንዳንዱ ግለሰብ በቤቱ ለዕለቱ ምግብ የሚሆነውን የግል ሥራ ቢሠራ ለራሱ ካልደከመው በቀር ከጉጌቤትም ሐሜት አያስከትልበትም፤ እርሱም ለራሱ በዓል እንደ ሻረ አድርጎ አይቁጥረውም።" ስለ በዓላት አጀማመርና የተለያዩ ሥርዓቶች ከዚህ በላይ እንደ አርእስት አንሥተናል፤ የሀገራችን የበዓል አካባቢ እንዴት ነው?

"በኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን የበዓላት ቀኖና የራሱ የሆነ መልክ አለው ከሁሉ በፊት ቤተ ክርስቲያናችን ቅዳሜንና እሑድን እንደ አንድ ቀን አድርጋ /አስተካክላ/ ታከብራለች። የቅዳሜ መከበር በብሉይ ኪዳን የታዘዘ ሲሆን እሑድ ደግሞ ጌታ ከሙታን ተለይቶ ስለተነሣባት «የጌታ ቀን» ተብላ ቢሑዲስ ኪዳን የከበረች ናት፤ (ራእ: 1፣10)

"በእነዚህ በሁለት ቀኖች ምንም እንኳ ቤተ ክርስቲያናችን የክርስቲያኖች አካባቢ እንደ አይሁድ ሰውን የሚጫን እንዳይሆን ብታስተምርም «ኢይደልዎሙ ለክርስቲያን ከመ ያጽርዑ ተገብሮ በዕለተ ሰንበት ከመ አይሁድ፣ አላ ይትገበሩ ከመ ክርስቲያን ወኢትትዐቀቡ ሰንበተ ከመ አይሁድ» ክርስቲያኖች ፀዕለተ ሰንበት እንደ አይሁድ ሥራ ይፈቱ ዘንድ አይገባቸውም፤ ነገር ግን እንደ ክርስቲያን ይሥሩ፤ ሰንበትን እንደ አይሁድ አትጠናቀቁ።(ፍት.ነ. አንቀጽ 19) «ወዕረፍትሰ አኮ በሰኪብ ከመ ዘሐመ በደዌ፤ አላ በትጋህ መዓልተ ወሌሊተ ከመ ንኩን ፍቁራኒሃ ለዛቲ ዕለት» ዕረፍታችን በጽኑዕ ደዌ እንደታመመ ሰው አይደለም፤ ነገር ግን የዚች ዕለት ወዳጆቿ እንሆን ዘንድ በመዓልትና በሌሊት በመትጋት ይሁን። (ቅዱአትና)

ሕዝቡ ከብሉይ ኪዳን በወረሰው ትውፊት መሠረት በዕለተ ሰንበት ብቻ ሳይሆን በሌሎችም በዓላት ግናቸውንም ሥራ ቢሆን አይሠራም። ሌላው ቀርቶ ቅዳሜና እሑድ የተቀዳ ውሃ፤ የተወቀጠ ቡና የማይጠጡ፤ ወንዝ የማይሻገሩ ክርስቲያኖች አሉ። በሌሎችም በዓላት እንደ ሰንበት አይጸናም እንጂ ሥር መማስ፣ ቅጠል መበጠስ፣ መጽሐፍ መጻፍ፣ መደጉስ፣ ልብስ ማጠብ ሁሉ በዓል እንደመሻር

ይቆጠራል። ይህ ሁሉ ከሕዝቡ ልማድ ጋር የተያያዘ ስለሆነ እንጂ በቤተ ክርስቲያን ቀኖና መሠረት የተደነገገ አይደለም። በቀኖና ቤተ ክርስቲያን መሠረት የጌታ በዓላት ዘጠኝ ናቸው። እነዚህም «በይት በዓላት» (ታላላቅ በዓላት) ይባላሉ፤

"1ኛ ብሥራት፡-

መጋቢት 29 ቀን ነው፤ መልአኩ ቅዱስ ገብርኤል ለእመቤታችን ለድንግል ማርያም የአምላክን ከእርሷ መወለድ ያበሠረበት ቀን ነው። በመንጸፊ ደይን ወድቆ ለነበረው የሰው ዘር ታላቅ የምሥራች ነውና የምሥራች ቀን ብሥራት ተብሎአል።

"2ኛ ልደት፡-

በትንቢተ ነቢያት የተነገረለት የሰውን ልጆች በጥንተ ተፈጥሮ የፈጠረ የእግዚአብሔር ልጅ አሁን ደግሞ በሐዲስ ተፈጥሮ ለመፍጠር ማለት ሰውን ለማዳን ሰው ሁኖ የተወለደበት ዕለት ነው። በዓለ ልደት በየዓመቱ የሚከበረው ታኅሣሥ 29 ቀን ነው፤ በዘመነ ዮሐንስ ግን የሉቃስ ጳጉሜን ስድስት ቀን ስለምትሆን ልደት ታኅሣሥ 28 ቀን ይሆናል። ይህም የተጀመረው በአጼ ዓምደ ጽዮን ዘመነ መንግሥት ነው ይባላል። (1298ዓ.ም.) የልደት በዓል ከጾም ጋር የተያያዘ ስለሆነ ገሃድ የለውም። የማይጾሙ ሰዎች ግን ዋዜማውን ብቻ ገሃድ ብለው ይጾሙታል። በዘመነ ዮሐንስ ልደት ማክለኞ ወይም ሐሙስ በ28 ቀን ቢውል 29 ረቡዕ ወይም ዓርብ ይጾማል" ነገር ግን ይህ ጉዳይ በየጊዜው ያከራክር ስለነበረ በ1980 ዓ.ም. ጥቅምት 17 እና 21 ቀን በቅዱስ ሲኖዶስ እንደተወሰነ ስለ አጽዋማት በተሰጠው ሐተታ እንደተገለጠ ማስተዋል ይገባል።

"3ኛ ጥምቀት፡-

ክርስቶስ በተወለደ በ30 ዓመቱ የማዳን ሥራውን በጥምቀቱ ጀምሮአል። ጌታ የተጠመቀው በፈለገ ዮርዳኖስ ነው። ያጠመቀውም ዮሐንስ ወልደ ዘካርያስ ነው። በተጠመቀም ጊዜ አብ በደመና ሆኖ የምወደው ልጄ ይህ ነው ብሎ መስክሮለታል። መንፈስ ቅዱስም በፀዓዳ ርግብ አምሳል ወርዶ በራሱ ላይ ተቀምጦአል። ይህ በዓል በሚከበርበት ጊዜ በዋዜማው ታቦታቱ ከየቤተ ክርስቲያናቸው ወጥተው በወንዝ ዳር (በሰው ሠራሽ የውሃ ግድብም ቢሆን) በዳስ በድንኳን ያድራሉ። ሌሊት ስብሐተ እግዚአብሔር ሲደረስ አድሮ ሥርዐተ ቅዳሴውም ይፈጽማል። ሲነጋ በወንዙ ዳር (በግድቡ) ጸሎተ አክቲት ተደርሶ አራቱም ወንጌላት ከተነበቡ በኋላ ውሃው ተባርኮ ለተሰበሰበው ሕዝብ ይረጫል። የጠበቡን መረጫት አይተው በቀድሞ ዘመን ወደ ሀገራችን መጥተው የነበሩ ኢየሱሳውያን «የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን በየዓመቱ ታጠምቃለች» ብለው አጥላልተው ጽፈዋል። ነገር ግን የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን በየዓመቱ ይህን የምትፈጽመው ጌታችን ለእኛ ብሎ ያሳየውን ትሕትና ለመመስከር የጌታን በረከተ ጥምቀት ለምእመናን ለማሳተፍ እንጂ የተጠመቁትን ምእመናን እየመላለሰች በየዓመቱ አታጠምቅም። ጥምቀት አሐቲ መሆንዋን ታውቃለች። ርግጥ ያልተጠመቁ አረማውያንና ሌሎችም የጥምቀት በዓል በሚከበርበት ጊዜ እየመጡ በክርስቶስ አምነው ይጠመቃሉ። በዓለ ጥምቀት የሚከበረው ጥር 11 ቀን ነው። ጥምቀት ረቡዕ ቢውል ገሃዱ ማክሰኞ፣ ዓርብ ቢውል ገሃዱ ሐሙስ ለውጥ ሆኖ ይጸማል። በዓለ ጥምቀት የሚውልባቸው ረቡዕና ዓርብ አይጸሙምና። በበዓለ ጥምቀት የታቦታቱ ወደ ወንዝ መውረድ ጌታ በእደ ዮሐንስ ለመጠመቅ ከገሊላ ወደ ዮርዳኖስ የመሄዱ ምሳሌ ነው።

"4ኛ ደብረ ታቦር፡-

ጌታ በማስተማር በነበረበት ጊዜ በደብረ ታቦር ላይ ብርሃነ መለኮቱን ክብረ መንግሥቱን የገለጠበት ዕለት ነው። (ማቴ፡17፡1-9) ይህ በዓል በየዓመቱ ነሐሴ 13 ቀን ይከበራል። ይህ በዓል በኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን በተለይም በምእመናን ዘንድ የተለየ ስም አለው፤ በምእመናኑ ዘንድ ቡሄ ይባላል፤ ቡሄ ማለትም (መላጣ ገላጣ) ማለት ነው። በሀገራችን

ክረምቱ፤ አፈናው ተዋግዶ የብርሃን ወገግታ የሚታየው በዚህ በዓል አካባቢ ስለሆነ ቡሄ ያሉት ለዚህ ሳይሆን አይቀርም። ድርጊቱ በተፈጸመበት በፍልስጥኤም ግን የደመና መልክ የማይታይበት ፍጹም የበጋ ወራት ነው። በሀገራችን ይህ በዓል ከመድረሱ በፊት ቀደም አድርገው ጅራፍ ሲገምዱና ሲያጮሁ (ሲያኖጉ) ይሰነብታሉ። እናቶችም ለዚህ በዓል የሚሆን ዳቦ ለመጋገር (የሚከበረው በዳቦ ነውና) ሲያጥቡ ሲፈትጉ ይሰነብታሉ። በዓሉ እንደ ነገ ሊሆን እንደዛሬ በዋዜማው (ነሐሴ 12 ቀን) የሰፈር ሕፃናት በየሰፈሩ እየዞሩ ቡሄ ቡሄ እያሉ ይጨፍራሉ፤ የሚገጥሙትም ግጥም አላቸው። ቡሄ ና ቡሄ

በሉ፤ ቡሄ መጣ፤ ያ መላጣ፤ ቅቤ ቅቡት እንዳይነጣ፤ እዚህ ላይ ቡሄ ያሉት ዳቦውን ነው። በዚህ ጊዜ እናቶች ካዘጋጁት ዳቦ እያነሡ ይሰጧቸዋል። ሂደው ዳቦአቸውን እየገመጡ ሲጋረፉ ይውላሉ፤ ለግርፊያ ተምሳሌት ባይገኝለትም የጅራፉ መጮህ የድምፅ መለኮት፤ ጅራፉ ሲጮህ ማስደንገጡ የሐዋርያትን (የጴጥሮስን የያዕቆብንና የዮሐንስን) በድምፅ መለኮት መደንገጣቸውንና መውደቃቸውን ያስታውሳል። በአንዳንድ ቀበሌዎች የቡሄ ዕለት ማታ ችቦ ያበራሉ።

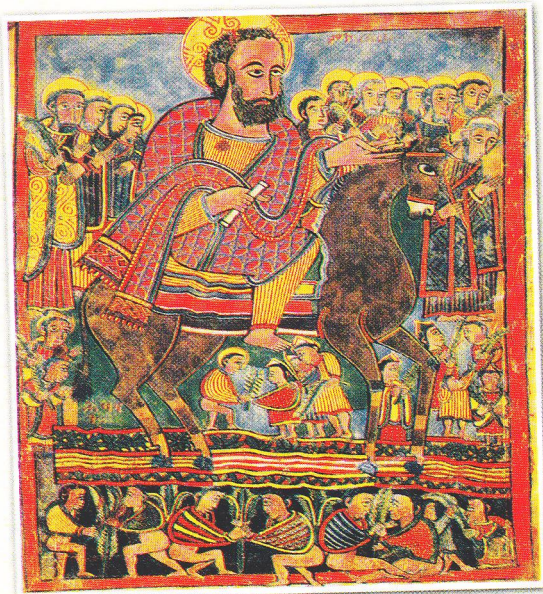
የደብረ ታቦር ተራራ

በደብረ ታቦር ለታየው ብርሃን መለኮት ምሳሌ ነው። በዚያውም ላይ በኢትዮጵያችን የፀአተ ክረምት ዋዜማ ስለሆነ ቡሄን ብርሃን ቢሉት ይስማማዋል። ቡሄ ከዋለ የለ ክረምት፤ ዶሮ ከጮኸ የለም ሌሊት እንዲሉ። የቡሄ ዕለት ለዘመድ ለአዝማድ ለእያንዳንዱ ቤተሰብ እንዲሉ። ልክ ዳቦ ይሰጣል። በተጨማሪም ለክርስትና ልጅ፤ ለጡት ልጅ፤ ለአማች፤ ለምራት፤ የቅርብ ዕውቂያ ለአለውም ሁሉ የቡሄ ዳቦ ይሰጣል። በተማሪ ቤት ደግሞ ደብረ ታቦር የተማሪዎች በዓል ነው። ተማሪዎች ቀደም አድርገው «ስለ ደብረ ታቦር» እያሉ እህሉን ጌሾውን ብቅሉን ይለምናሉ። ሕዝቡም ባሕሉን ስለሚያውቅ በገፍ ይሰጣቸዋል። የደብረ ታቦር ዕለት ጠላውን ጠምቀው፤ ቆሎውን ቆልተው፤ ዳቦውን ጋግረው ሊያስቀድሱ የመጡትን ምእመናን ሁሉ ከቅዳሴ በኋላ ይጋብዛሉ። ይህ እስከአሁን ድረስ በትምህርት ቤቶች (መንፈሳዊያን ት/ቤቶች) እየተሠራበት ያለ ነገር ትውፊት ነው።

"5ኛ ሆሣዕና፡-

ከትንሣኤ አንድ ሳምንት ቀደም በሚውለው እሑድ የሚከበር ነው። ታሪኩ በወንጌል ተጽ ፎ አ ል ፡ ፡ (ማቴ.21፤1-11) በዓሉን በዚህ ዕለት እንዲሆን የወሰነው ግን ሊቃውንት ናቸው። ሆሣዕና ማለት መድኃኒት ማለት ነው። በዚያች ዕለት ጌታ ወደ ቤተ መቅደስ ሲገባ «ሆሣዕና» አያሉ ስለአመለገኑት ዕለቱ በጌታ ስም ተጠርቶአል። አንዳንዶቹ ክርስቲያኖች ደግሞ ሆሣዕናም ይሉታል «የፀበርት እሑድም» ይሉታል። ፀበርት እየተባረከ ለ ሕዝብ ይታደላል። ሕዝቡም ፀበርቱን እየተቀበለ እንደ መስቀል አድርጎ እየሠራ በየቤቱ ይሰቅለዋል። እንደ ጣት ቀለበት አድርጎ እየሠራ በጣቱ ይሰካዋል። ከቅዳሴ በኋላ በቤተ ክርስቲያን በአራቱም መዓዘናት አራቱ ወንጌላት ይነበባሉ።

ከሠርክ ሆሣዕና ጀምሮ እስከ ትንሣኤ ያሉት ዕለታት የዓመተ ፍዳ መታሰቢያ (ስሙን ሕማማት) ስለሆኑ ጸሎተ ፍትሐት፣ ጸሎተ አስተስርዮ አይፈጸምም። ጸሎተ ፍትሐትና ጸሎተ አስተስርዮ የሚደረገው በዚሁ የሆሣዕና በዓል ዕለት ነው። በአክሱምና በሌሎችም አንዳንድ ቦታዎች ታሪኩን እንዳለ ለመግለጥ አሁን ጭነው በዚያ ላይ ሰው አስቀምጠው ሥርዓተ ዑደት ይፈጸማል።

"6ኛ ስቅለት፡-

የስቅለት በዓል ለዓለም ቤዛ ሊሆን መድኃኔዓለም ክርስቶስ የተሰቀለበት ዕለት ነው። የስቅለት በዓል ብዙ ዘርፍ አለው። ከላይ እንደተገለጠው ከሠርክ ሆሣዕና ጀምሮ ያሉት ዕለታት የዐመተ ፍዳ መታሰቢያ ናቸው። በነዚህ ቀኖች ውስጥ ብዙ አዝማደ መባዕልት አይበሉም። ስግደት ይሰገዳል። የጌታን መከራ ሞት የሚያስታውሱ ምንባባት ከቅዱሳት መ ጻ ሕ ፍ ት ና ከድርሳናት ሲነበቡ ይሰነብታሉ። ሐሙስ ጸሎተ ሐሙስ ይባላል። ጌታ በፍጹም ትሕትና የደቀመዛሙርቱን እግር ያጠበበት ከሐዋርያት ጋር ግብር የገባበትና ምሥጢረ ቁርባንን ያሳየበት ዕለት ነው። በዚህ ዕለት ቂሱ ውሀውን በብርት አድርጎ በጌታ አምሳል የምእመናን እግር ያጥባል። ጸሎተ ቅዳሴው ከተፈጸመ በኋላ ምእመናኑ ወደየቤታቸው ሄደው ዳቦና ጉልባን ይበላሉ። ለትንሣኤ የተዘጋጀው ጠላ የሚቀመሰውም የዚያ ዕለት ነው። በበነጋው የስቅለት ዐርብ የስቅለቱ መታሰቢያ አገበር ተሠርቶ ለስቅለቱ ነክ የሆኑ ምንባባት ሲነበቡና ሲሰገድ ይዋላል። ሠርክ ሲሆን እያንዳንዱ ምእመን ወደቁሱ እየቀረበ ስግደት እንዲሰጠው ይጠይቃል። ቁሱም በወይራ ቅጠል እየጠበጠበ ተጨማሪ ቀን ሲስገደው ከዋለው ሌላ ስግደት ይሰጠዋል። ጥብጣቤው የተግሳጸ ምሳሌ ነው። አሥራ ሁለት ሰዓት ሲሆን ሠርሆተ ሕዝብ ይሆናል።

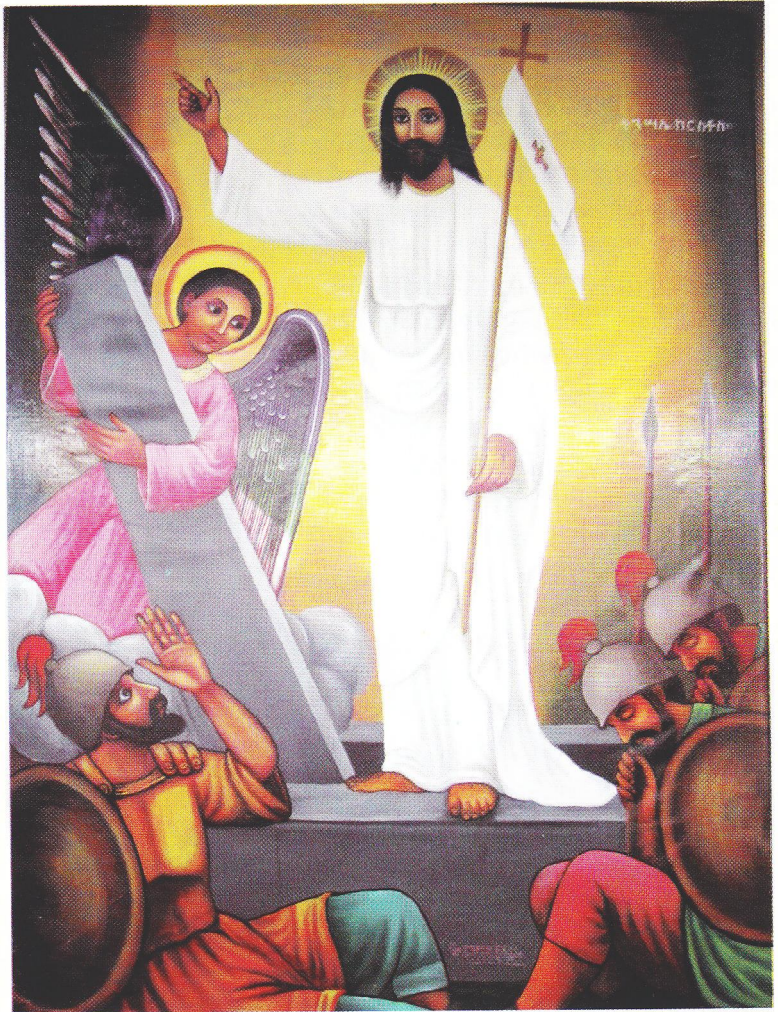

በቤተ ክርስቲያናችን ልማድ እመቤታችን ያዕቆብና የሐንስ የጌታን ትንሣኤ ሳናይ እህል ውሀ አንቀምስም ብለው እስከ ትንሣኤ ቆይተዋል ይባላል። በሀገራችንም ብዙ ሰዎች ሐሙስ ማታ የቀመሱ እሑድ የትንሣኤ ዕለት ብቻ ነው እህል ውሀ የሚቀምሱት። ያልተቻላቸው ግን ዓርብ ማታ ትንሽ ቀምሰው እስከ ትንሣኤ ይሰነብታሉ። የሁለት ቀን ማክፈሉ እንኳ ቢከብድ ቅዳሜን ማክፈል ጥሩ ሥርዐት ነው። ቅዳሴው በመንፈቀ ሌሊት ስለሆነ በልቶ ማስቀደስና በልቶ መቁረብ እንዳይሆን።

"7ኛ ትንሣኤ፡-

የትንሣኤ በዓል ጌታችን መድኃኒታችን ኢየሱስ ክርስቶስ እኛን ለማዳን በመስቀል ተሰቅሎ ከሞተ በኋላ ተቀበረ። በሦስተኛው ቀን መግነዝ ፍቱልኝ መቃብር ክፈቱልኝ ሳይል ከሙታን ተለይቶ የተነሣበት ዕለት፤ ትንሣኤ ትባላለች። ትንሣኤ ለክርስቲያኖች የድል ቀን የነፃነት ቀን ናት። የትንሣኤ በዓል በቤተ ክርስቲያናችን ከሌሎች በዓላት ሁሉ በጣም በደመቀ አኳኋን ይከበራል። መንፈሳዊ ተመስጦም አለበት። ከአምሳ አራት ቀን የጾም ጉዞ በኋላ የምትመጣ ስለሆነች ትንሣኤን ሁሉም ይናፍቋታል። ይልቁንም በአክፍሎት የሠነበቱ ሁሉ ዕረፍተ ሥጋን ለማግኘት ትንሣኤን በናፍቆት ይጠባበቃታል። ቅዳሜ ማታ ለእሁድ አጥቢያ ሕፃኑ፤ ሽማግሌው፤ ወጣቱ፤ ባልቱቱ በየሰዓቱ ቤተ ክርስቲያናቸው ይሰበሰባሉ። ሥርዐተ ጸሎት ይጀመራል። ለትንሣኤ በዓል በቀኖና ቤተ

ክርስቲያን የተመዘገበው ጸዋትው ከተፈጸመ በኋላ በመንፈቀ ሌሊት ጸሎተ ቅዳሴው ይጀመራል። ከሌሊቱ ዘጠኝ ሰዓት ሲሆን ሠርሆተ ሕዝብ ይሆናል። የትንሣኤ ማዕድ ባዕድ ዘመድ ወዳጅ ጠላት የማይለይበት የጋራ ማዕድ ነው። የትንሣኤ ዕለት ምንም ቢሆን ያለው በልቶ ያጣው ጦም አያድርም። በከተማ እንጂ እንጂ በባላገር እያንዳንዱ ምእመን የተቻለውን ያህል ተማሪ እየወሰደ የትንሣኤን ማዕድ አብሮ ይመገባል። በትንሣኤ ሳምንት በደብዳቤም በስልክም የሚሰጠው ሰላምታ "እንኳን ለብርሃነ ትንሣኤው አደረሳችሁ" ነው። ምላሹም "እንኳን አብሮ አደረሰን" ይላል። (ጽርዓውያን ከትንሣኤ እስከ ዕርገት አርባውን ቀን ሰላምታ የሚሰጣቸው፡- አንዱ "ክርስቶስ ተነሣ" ሲል ሌላው መላሹ "በእውነት ተነሣ" ይላል።) ከእሁድ ጀምሮ እስከ ዳግም ትንሣኤ ያሉት ዕለታት እንደ አንድ ቀን ነው የሚጠሩት መዝሙሩም ጸሎቱም አይለወጥም። ምዕራባውያን ከትንሣኤ ይልቅ ልደትን በደመቀ አኳኋን ያከብራሉ። ይኸውም ስለ ሁለት ምክንያት ነው። አንዱ እንደ ክርስቲያኖች ሁሉ ክርስቶስ የተወለደበትን ዕለት ለማክበር ነው። ሌላው ምክንያት ደግሞ አሮጌውን ዓመት ሸኝተው አዲሱን ዓመት የሚቀበሉት በልደት ሳምንት ስለሆነ ተደራራቢ በዓል አድርገው ነው። በምሥራቅ አብያተ ክርስቲያናት ግን የበዓላት ሁሉ ርእስ ትንሣኤ እንደመሆኑ መጠን በጣም ይከበራል። በምሥጢርም ቢሆን የክርስቶስ አምላክነት በይበልጥ ጎልቶ የታወቀው በትንሣኤው ስለሆነ ከልደት አብልጠው ያከብሩታል።

"8ኛ ዕርገት፡-

ጌታ ከሙታን ተለይቶ ከተነሣ በኋላ አርባ ቀን ለሐዋርያት እየተገለጠ ታይቷቸዋል። ትምህርትም አስተምሯቸዋል። በተነሣ በዐርባኛው ቀን ቀደም አድርጎ እንደነገራቸው ለሐዋርያት አሁንም የመንፈስ ቅዱስን መምጣት ነግሮ ወደሰማይ የወጣበት ቀን ነው። ይህ በዓል በቤተ ክርስቲያን በጸሎት በማሕሌት ይከበራል። በሕዝቡ ዘንድ ግን ልዩ መሰናዶ የለውም።

፱፻ ጳጳረ-ቅሊጦስ:-

ጌታ በዐረገ በአሥረኛው፤ በተነሣ በሐምሳኛው ቀን ለሐዋርያት በነገራቸው የተስፋ ቃል መሠረት መንፈስ ቅዱስን ላከላቸው። በዓለ ጳጳረ-ቅሊጦስ ባለው "ጳጳረ-ቅሊጦስ" የሚል ይገኛል። ጳጳረ-ቅሊጦስ ቃሉ የግሪክ ነው። "ፔንዲኮንዳ" "ፔንዲኮስቱ" አምሳ፤ አምሳኛ ማለት ነው። በብሉይ-ጥበብና በሐዲሳት በሌሎች መጻሕፍት ሁሉ ከፅብራይስጥና ከፅርዕ ሳይለወጡ የገቡ ብዙ ጥሬ ቃላት አሉ። "ለምሳሌ ፡- ኪፋ፤ ፋሲካ፤ ኤሎሄ፤ ላማ፤ ሰበቅታኒ፤" -- ከፅብራይስጥ "ጳጳረ-ቅሊጦስ፤ ጳጳረ-ቅሊጦስ ጳጳረ-ቅሊጦስ ክርስቶስ፤ ንብረቱ" -- ከፅርዕ የተወረሰ ጥሬ ቃላት ናቸው። ጳጳረ-ቅሊጦስ ማለት በጉን የሚቆም፤ የሚረዳ፤ የሚያዕናና ማለት ነው። ይህ በዓል በብሉይ ኪዳን የእሸት በዓል ነበር። (በዓለ ስዊት) እስራኤል የነገሱት በዐላቸውን ከሚያከብሩበት ከበዓል ፋሲካ (በዓለ ፍስሕ) ጀምረው አምሳውን ቀን በዓል አድርገው ይሰነብታሉ። በአምሳኛዬቱ ቀን በዓለ ስዊትን (የእሸት በዓላቸውን) ያከብራሉ። በሀገራቸው ከመጋቢት እስከ ግንቦት ያለው ወቅት በሀገራችን ከመስከረም እስከ ህዳር እንዳለው የእሸት ወራት (የፀደይ ወራት) ነውና። የእሸት በዓላቸውን የሚያከብሩበት በኦሪት ዘሌዋውያን በምዕራፍ 23:10-17 በታዘዙት መሠረት ማንኛውም እስራኤላዊ ገበሬ ከዘራው ሁሉ በያይነቱ እሸቱን ቆርጦ ተሸክሞ ወደ ምክራቡ ይመጣል። በቤተ መቅደስ የሚያገለግለው ካህን ተቀብሎ ባርኮ ጸልዮ የሚጠበሰው እየተጠበሰ የሚታሸው እየታሸ በማህበር አንድነት ይባላል። ይህም " ቀዳምያት ይባላል።" የመጀመሪያው ማለት ነው። ከማንኛውም በረከት የመጀመሪያውን ወደ አግዚአብሔር ፊት ማቅረብ ለአግዚአብሔር መሰጠት እንዳለበት ታዟልና። በዓለ ፋሲካን ለማክበር ከዝርዝር ተሰብስበው የሰነበቱ አይሁድ ሁሉ ወደየመጡበት የሚመለሱት ይህን በዓለ ስዊትን ካከበሩ በኋላ ነው። ይህን ሁሉ የገለጥነው በጽርሐ ጽዮን መንፈስ ቅዱስ ለሐዋርያት በተሰጠበት ዕለት የነበረው ለታሪካችን መገናኛ እንዲሆን ነው። ከዝርዝር የተሰበሰቡና በዚያውም የሚኖሩ አይሁድ ብዙውን ጊዜ በዓል የሚያከብሩ በደብረ ጽዮን ነው። ይመጣል ብለው የሚጠብቁት መሲሕም በደብረ ጽዮን ይነግሣል ነው የሚሉት። እንግዲህ በዚህች በደብረ ጽዮን በዓለ ስዊትን ለማክበር ተሰብስበው እንዳሉ ሐዋርያት ደግሞ በዚሁ በደብረ ጽዮን በማርቆስ እናት በማርያም ቤት ውስጥ ተሰብስበው ነበር። (ይህን ቤት ቲቶ ኢየሩሳሌምን ሲያጠፋ አላፈረሰውም ይባላል።)

ጌታ በዐረገ በአሥረኛው ቀን ጧት መንፈስ ቅዱስ ለሐዋርያት ተሰጠ። ጌታ የነገራቸው የተስፋ ቃል ሁሉ ተፈጸመ። ሐዋርያት መንፈስ ቅዱስን ተቀብለው የሞቱና የትንሣኤው ምስክሮች ሆኑ። የመንፈስ ቅዱስ ጸጋ በእርሱ ላይ ሲያድር ለቤተ ክርስቲያን ጉዞ አዲስ ምዕራፍ ተከፈተ። ሊቁ ዮሐንስ አፈወርቅ እንዳለው "መንፈስ ቅዱስ ባይወርድላት ኑሮ የቤተ ክርስቲያን ህልውና ከስሞና ቀጭራ ይቀር ነበር። ስለዚህም በሚገባ አነጋገር ይህች ዕለት የቤተ ክርስቲያን የልደት ቀን ትባላለች" ይላል። ብዙ ሊቃውንት ይህችን ዕለት የበዓላት ሁሉ እመቤት ይሏታል። የጳጳረ-ቅሊጦስ በዓል በክርስቲያን ዓለም ሁሉ ከትንሣኤው በአምሳኛው ቀን ይከበራል። በሀገራችንም እንደዚሁ ነው። የትንሣኤው ቀለም (በቤተ ክርስቲያን) የሚፈጸመው የጳጳረ-ቅሊጦስ ዕለት ነው።

ዘጠኙ ዐበይት በዓላትና የአመጣጣቸው እንዲሁም የአከባቢቸው ሥነ ሥርዓት ከዚህ በላይ እንዳየነው ነው። ከነዚህ ውስጥ የሆነውና የስቅለት የትንሣኤ የዕርገትና የጳጳረ-ቅሊጦስ በዓላት ዐዋድያት ስለሆኑ በቀን አቆጣጠር መባቻ ሐመርን ተከትለው ወደላይ ወደታች ይላሉ። ዕለታቸው ግን አይፋለስም። ሆኖም ትንሣኤ ጳጳረ-ቅሊጦስ እሑድን ስቅለት ዐርብን ዕርገት ሐሙስን አይለቅም። ሌሎች ዕንስተ ልደት ደብረ ታቦር ጥምቀት ግን አዋድያት አይደሉም። ዕለታቸው ግን የተፋለሰ ነው። ከዘጠኙ ዐበይት በዓላት ሌላ ዘጠኝ ንሑሳት በዓላት አሉ። እነርሱም፡-

- 1. መስቀል
- 2. ስብከት
- 3. ብርሃን
- 4. ኖላዊ
- 5. ግዝረት

6. ልደተ ስምዖን
7. ቃና ዘገሊላ
8. ደብረ ዘይት
9. የመጋቢት መስቀል (መጋቢት 10 ቀን) ናቸው።

ሀ/ የመስቀል በዐል፡-

የሚከበረው መስከረም 17 ቀን ነው። ይህም በዐል በክርስቲያኑ ዓለም ሁሉ ይከበራል። ታሪኩም በመጠኑ እነሆ፡- ጌታ በመስቀል ላይ ሞቶ ከተነሣ በኋላ ሕመማን መስቀሉን እየዳሰሱ በመስቀሉ እየታሹ ይፈወሱ ነበር። በዚህም ተአምራት እየተሳቡ ብዙዎች ክርስቲያን ሆኑ። ይህንን ያዩ አይሁድ መስቀሉን በአንድ የቆሻሻ ማጠራቀሚያ ቦታ ጣሉት። በየቀኑ የአካባቢው ኗሪ ሁሉ ቆሻሻ ስለሚጥልበት ያ ቦታ እንደ ጉብታ ሆነ። ምንም እንኳን ባይችሉ ክርስቲያኖች ኢየሩሳሌምን ጨርሰው ለቀው ስለወጡ የከተማዋም መልክ ፈጽሞ ስለተለወጠ መስቀሉ የተደፈነበት ቦታ ወዴት እንደሆነ ለማወቅ አልተቻለም። በዚህም ምክንያት ከሦስት መቶ ዓመት በላይ ተዳፍኖ ቆይቷል። በአራተኛው መቶ ክፍለ ዘመን (327) የንጉሥ ቆስጤንጢኖስ እናት ንግሥት እሴኒ ይህን ታሪክ ትሰማ ነበርና አስቆፍራ ለማውጣት ጉዞዋን ወደ ኢየሩሳሌም ቀጠለች። እዚያም ደርሳ ጉብታ የሆነውን ሁሉ ብታስቆፍር መስቀሉ ያለበትን አላገኘችውም። ሰውም ብትጠይቅ የሚያውቅላት አላገኘችም። በመጨረሻ ግን የመስቀሉ መውጣት የእግዚአብሔር ፈቃዱ ነበርና አንድ አረጋዊ ስሙ ኪሪያኮስ የሚባል (ኪሪኮስ ድን) የእሴኒን መቸገር አይቶ እንደሚከተለው ይመክራታል። «አንችም በከንቱ አትድክሚ ሰውም አታድክሚ እንጨት አሰብስበሽ ከምረሽ ዕጣን አፍሽሽበት በእሳትም አያይዥው የዕጣኑ ጢስ ወደላይ ወጥቶ ወደታች ሲመለስ አቅጣጫውን አይተሽ አስቆፍሪው በዚህ ምልክት ታገኝዋለሽ አላት» እሷም ያላትን ሁሉ አደረገች። «ዘዕጣን አንፀረ ሰገደ ጢስ ድን» የዕጣኑ ጢስ ወደ ላይ ወጥቶ ወደታች ሲመለስ መስቀሉ ያለበትን ቦታ በጣት ጠቅሶ እንደማሳየት ያህል አሳየ ያን ምልክት ይዛ አውጥታዋለች። «በጎልጎታ ዘደፈኑ አይሁድ የም ተረክበ ዕፀ መስቀል» (ድን) ይህን በዓል በመላው ዓለም ያሉ ክርስቲያኖች ያከብሩታል። በሀገራችንም እንደ አጋጣሚ ሆኖ የመስቀል በዓል ከጥቢ ወራት መግቢያ ጋር የተያያዘ ስለሆነ የተለየ ድምቀት አለው።

የመስቀል በዓል በመስቀል አደባባይ

በመስከረም 16 ባላንሩ በቀበሌው የከተማው ሕዝብ ማዘጋጃ ቤት ባዘጋጀለት ቦታ ከየቤቱ ችቦውን እንጨቱን እያመጣ ይደምራል። ካህናቱም በደመራው ፊትለፊት ጸሎት አድርሰው /መስቀል አብርሀ በከዋክብት አሠርገው ሰማየ እምኩሉስ ፀሐየ አርአየ/ እያሉ ደመራውን ይዘራሉ። ቀጥሎም ሕዝቡ " እየሀ አበባየ መስከረም ጠባዩ/ እያሉ በደመራው ዙርያ ይጨፍራሉ። ግጥሙ የወራት እንጂ የመስቀል

ባይሆንም ቁምነገሩ የመስቀልን ክብር አይለቅም። ማታ ሕዝቡ ችቦውን በየደጃ አያበራ ደስታውን ሲገልጽ ያመሻል። በ17 ጧት ደመራውን ይለኩሃል። አመድ እስኪሆን ድረስ ይቃጠላል። ደመራው የተጸለየበትና የተባረከ ስለሆነ ሕዝቡ አመዱንና ትርኳሹን እየተሻማ ወደእየቤቱ ይዞ ይሔዳል። ለሰውም ሆነ ለከብት መድኃኒት ነው።

በአዲስ አበባና በአካባቢው ግን ደመራውን የሚያቃጥሉት ወዲያው ጸሎቱ እንደአበቃ ነው። ከላይ እንደተገለጠው ይህ በዓል በሀገራችን በጥቢ ወራት ማለት አበቦች በሚፈነዳበት ወራት ስለሆነ በአንዳንድ አነጋገር የእንቁጣጣሽ በዓል ይባላል። እዚህ ላይ እንቁጣጣሽ የሚሉት ሕፃናቱ ልዩ ልዩ ቀለማት ያሏቸውን አበቦች ለቅመው አንድ ላይ በሰርዶ አስረው ከደመራው ዕለት ጀምረው ለጉረቤቶቻቸውና ለአገኙት ሁሉ ይሰጣሉ። ሰዎችም የሀገር ትውፊት ነውና አበባውን እየተቀበሉ ገንዘብ ይሰጧቸዋል። ይህ ብቻ ሳይሆን በየቤቱ እየዞሩ ወንዶችም ሴቶችም ለየራሳቸው የሀገር ባህል ግጥም እየገጠሙ ይጨፍራሉ። ባለቤቶችም እንደ ሽልማት እያደረጉ ገንዘብና ሌላም ነገር ይሰጧቸዋል። አንድ ላይ አጠራቅመው ድግስ ደግሰው ይመግባሉ። በግራኝ ወረራ ብዙ ባህሎች ሲደመሰሱ የመስቀል በዓል ግን እንኳን በክርስቲያኖቹ ተገደው በሰለሙት ኢትዮጵያውያን ዘንድ አልተረሳም። ለምሳሌ በሀገራችን ብዙ እስላሞች የመስቀልን በዓል ከክርስቲያኑ ጋር እንደ ክርስቲያኑ አድርገው ያከብራሉ። እንግዲህ ከቀን በኋላ በወራሪ ኃይል ተገደው እስልምናንን ቢቀበሉ ከአያት ከቅድመ አያት ሲወርድ ሲዋረድ የመጣውን ክርስቲያናዊ ባህል ሳያውቁ ያከብሩታል ማለት ነው። ባህል የለውን ምንጭ የለውን ከየት መጣ ቁልጭ አድርጎ የሚያሳይ መጽሔት ነውና። ከዚህም ጋር አንዳንዶች እስላሞች በአንገታቸው መስቀል ያስራሉ። መስቀል የክርስቲያኖች ምልክት መሆኑን አያውቁትም። ይህም መሠረታቸው ክርስቲያን መሆኑን ያሳያል።

ብዙት፤

ብርሃን፤

ኖላዊ፡-

እነዚህ ሦስት በዓላት ከልደት በፊት የሚውሉ ሦስት እሑዶች ናቸው። ነቢያት ይወርዳል ይወለዳል ብለው በትንቢት ይጠባበቁት የነበረው መሲሕ የዓለም ብርሃን የነፍሳት ጠባቂ ነው ለማለት በቤተ ክርስቲያናችን የመዝሙርና የጸሎት ሥርዓት ከልደቱ ቀደም ብሎ ያሉት ሦስት እሑዶች ስብከት፤ ብርሃን፤ ኖላዊ ተብለው ተሰይመዋል። አከባቢራቸውም በቤተ ክርስቲያን ቀለም እንጅ ልዩ ሥርዓት የላቸውም።

ገዝረት፡-

ይህ በዓል የሚውለው ጥር ስድስት ቀን ነው። በሙሴ ሕግ እንደተጻፈ ሕፃን ሲወለድ በስምንት ቀን ይገረዛል። ይህን የሙሴን ሥርዓት ለመፈጸም ጌታ ከተወለደ በስምንት ቀን ተገርዟል። የተወለደው ታህሣሥ 29 ቀን ሲሆን ስምንተኛ ቀን የሚውለው በጥር ስድስት ቀን ነው። ይህ ቀን ከብዙ ጊዜ ጀምሮ ሊከበር ይኖራል።

ሌደተ ስምዖን፡-

ይህ በዓል ጌታ በተወለደ በአርባ ቀን የሚከበር ነው። ጌታ ሥርዓተ ኦሪትን ትንቢተ ነቢያትን ሊፈጽም እንጂ ሊያፈርስ ስላልመጣ ሕገ ኦሪትን ፈጽሟል። ለሙሴ ሕግን የሰጠ ሲሆን የሙሴን ሕግ ፈጽሟል። ከላይ እንዳየነው በስምንት ቀን ወደ ቤተ ግዝረት ገብቶአል። አሁን ደግሞ በተጻፈው መሠረት (ዘፀ:13፤2። ዘሌዋ.12፡፡) የሙሴን ሕግ ለመፈጸም ሁለት ዋናዎች ወይም ሁለት የርግብ ጫጩቶች መስዋዕት ሊያቀርቡ ወደ ኢየሩሳሌም ቤተ መቅደስ ወሰዱት። በዚያም የእሥራኤልን መጽናናት ይጠባበቅ የነበረ ስምዖን የሚባል ሰው ነበር። እሱም መሲሕን ሳያይ እንደማይሞት ከመንፈስ ቅዱስ ተረድቶት ነበር።

በቤተ ክርስቲያናችን ታሪክ መሠረት ይህ ስምምነት በ284 ከጌታ ልደት በፊት በበጥሊሞስ ዘመነ መንግሥት መጻሕፍት ብሉያት ከዕብራይስጥ ወደ ዕርዕ በተመለሱ ጊዜ ከመላሾቹ ከሰባው ሊቃውንት አንዱ እሱ ነበር። እንደአጋጣሚም ለእርሱ የደረሰው የኢሳይያስ መጽሐፍ ነበር። "ናሁ ድንግል ትፀንስ ወትወልድ ወልደ" ከሚለው ሲደርስ ድንግል ትወልዳለች ብሎ መተርጎሙን ተቀባይ የማያገኝ አሳፋሪ ነገር መስሎት "ድንግል ትወልዳለች" የሚለውን ንባብ "ወለት ትፀንሳለች" ብሎ መለሰው። ተመልሶ እንደገና ቢያይ "ድንግል ትወልዳለች" የሚል ተጽፎ አገኘ። ሁለተኛም ፍቆ "ወለት ትወልዳለች" ብሎ ጻፈ እንደገና ቢያይ "ድንግል ትወልዳለች" የሚል ንባብ አየ። በሦስተኛው እፍቃሊሁ ሲል የእግዚአብሔር መንፈስ ተገልጦ ተው አትፋቀው ይህን የተጠራጠርከውን ሳታየው አትሞትም አለው። ጌታ በእናቱ እቅፍ ወደ ቤተ መቅደስ ሲገባ እሱም በእግዚአብሔር ፈቃድ መጥቶ እዚያ ተቀምጦ ነበር። ጌታን ከእመቤታችን ተቀብሎ ታቅፎ በሉቃስ ወንጌል በምዕራፍ ሁለት ከቁጥር 29-32 ያለውን ጸሎት። ወደ ቤተ መቅደስ የገባበትና በስምያን እቅፍ የታየበት ዕለት በቤተ ክርስቲያን ይከበራል። ስምያን ጌታን በታቀፈ ጊዜ ከእርጅናው መታደሱ ስለሚነገር በዓሉ የጌታ ሁኖ ሳለ ልደተ ስምያን እያልን እንጠራዋለን። ሌሎቹ "የጌታ ወደ ቤተ መቅደስ መቅረብ" ይሉታል።

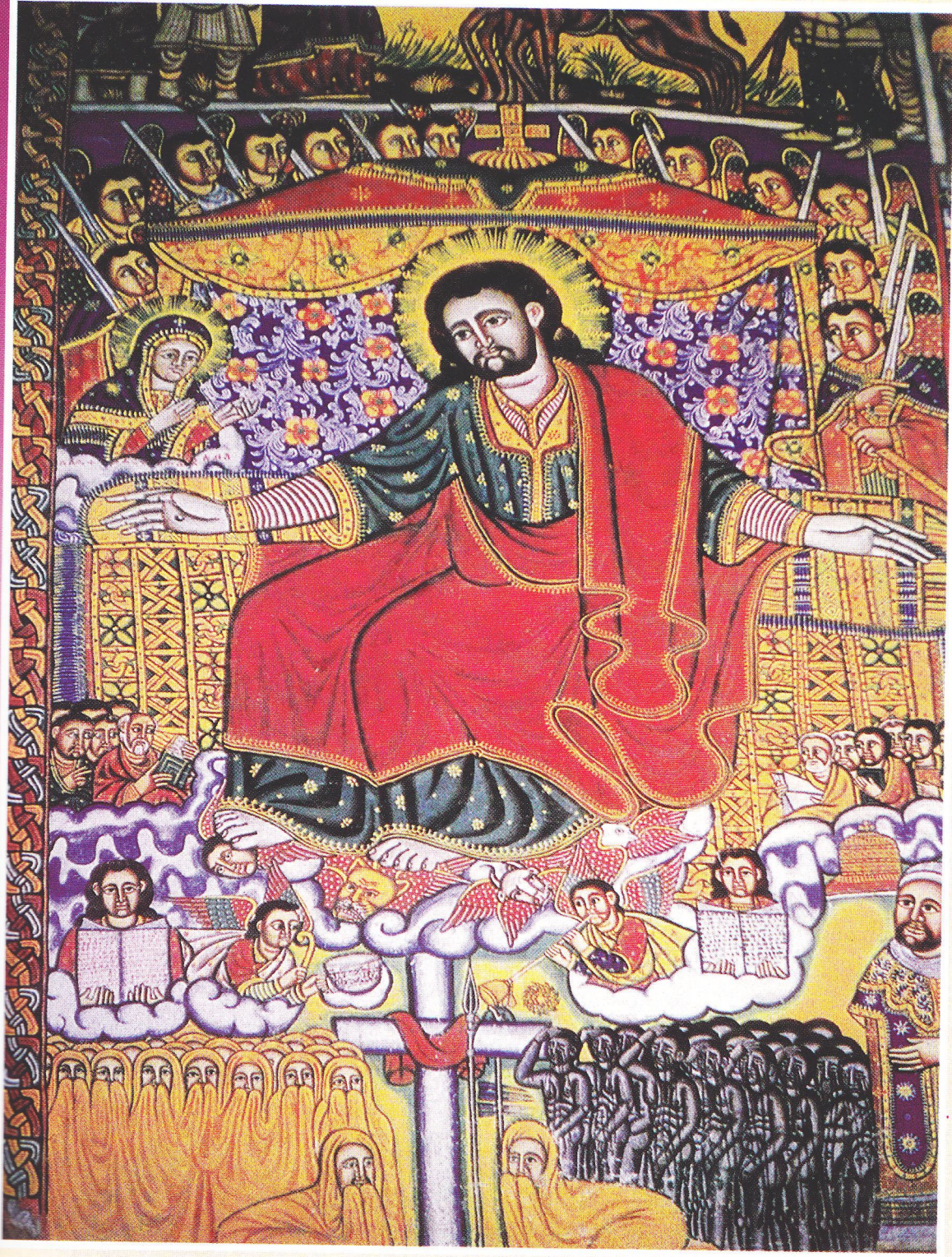
ለ/ ቃና ዘገሊላ :-

ቃና በገሊላ ክፍል የምትገኝ ቀበሌ ናት። በዚህች ቀበሌ ውስጥ ጌታ ከሠርግ በዓል ላይ ተገኝቶ ነበር። (ዮሐ.2:1-12) ታሪኩን ከላይ በተጠቀሰው የወንጌል ምንባብ ውስጥ ይመለከቷል። የጌታ የመጀመሪያው ተአምር የተገለጠበት ድርጊት ስለሆነ እናከብረዋለን። ይህ በዓል የሚውለው በየካቲት 23 ቀን ነበር፤ ጌታ ዕለቱን ተጠምቆ ዕለቱን ወደ ገዳመ ሪሐ ሄዷል። ከተመለሰ በኋላ በሦስተኛው ቀን ወደ ሠርግ ቤት ተጠርቶ በየካቲት 23 ውሀውን የወይን ጠጅ በማድረግ የመጀመሪያውን ተአምር አሳይቷል። አሁን ግን በዐልና በዐልን ለማገናኘት ሲባል ጥር 12 ቀን የጥምቀት በዐል በዋለ በነጋው እናከብረዋለን።

ሸ/ ደብረ ዘይት:-

ደብረ ዘይት ወይራ የሞላበት ተራራ ማለት ነው። የሚገኘውም በኢየሩሳሌም በስተምሥራቅ ጥቂት ኪሎ ሜትር ራቅ ብሎ ነው። ጌታ ቀን በቤተ መቅደስ ሲያስተምር (ማቴ. 24) ደቀመዛሙርቱ የምጽአቱን ጉዳይ አንስተው ጠይቀውት ምልክቱን ገልጦ ነግሯቸዋል። የቤተ ክርስቲያናችን ሊቅ ቅዱስ ያፌድም የዐቢይ ጸምን እኩሌታ እሑድ የጌታ ዳግም ምጽአት መታሰቢያ አድርጎ መዝሙሩን በዳግም ምጽአት ጽፏል። ዕለቱም ደብረ ዘይት ይባላል።

ምጽሐተ ክርስቶስ

ቀ/ የመጋቢት መስቀል፡-

ይህ በዐል የሚከበረው መጋቢት አሥር ቀን ነው። በአንዳንድ የሀገራችን ሰዎች ዘንድ ዕለቲ በመስከረም ማስቆፈር ጀምሮ መስቀሉ የወጣው መጋቢት አሥር ቀን ነው ይላሉ። ነገር ግን ይህን አተራረክ ለመቀበል በቂ ምስክር የለም። በዓለምም ዙሪያ መስቀሉ የወጣበት ዕለት የሚከበረው መስከረም 17 ብቻ ነው። ያም ሆነ ይህ መጋቢት አሥር ቀን ከንኡሳን በዓላት ዘጠነኛው ነው። ዘጠኙን ዐበይት በዐላትና ዘጠኙን ንኡሳት በዐላት ከዚህ በላይ በመጠኑ በተገለጠው ለመረዳት ይቻላል።

ከነዚህ ሌላ የእመቤታችን በዐላት፡- ልደታ፣ በኣታ፣ ፍልሰታና አስተርእዮ በኢትዮጵያ ከጥንት ጀምሮ ሲከበሩ የኖሩ ናቸው። ሌሎቹ በመቅድመ ተአምር የተጨመሩት 33ቱ በዓላተ ማርያምና በየውሩ በ21 የሚከበረው የእመቤታችን በዐል፣ በ29 የሚከበረው በዐለ እግዚእ፣ በ12 የሚከበረው የቅዱስ ሚካኤል ሌሎችም በዐላት የተጨመሩት በዓፄ ዘርዐ ያዕቆብ ዘመነ መንግሥት ነው ይባላል። ከዚያም አያይዞ ሕዝቡ የቅዱሳንንና የመላእክትን በዐላት በየውሩ ማክበር ጀመረ። ለምሳሌ ቅዱሳን መላእክት፣ ቅዱሳን ሰማዕታት፣ ጳውሎስንም በዓመት አንድ ጊዜ እንዲከበሩ በዓለም ዙሪያ ሁሉ ያለ ነው በእኛ ግን በልዩ ልዩ ምክንያት ባለበት ሰበካ በትውልድ የመጣ ልማድ ሆኖ በቤተሰቡ ሁሉ ይከበራል። አያት ቅድመ አያቱ የጊዮርጊስን በዐል ያከብር እንደሆነ ልጁ፣ የልጅ ልጁ ያያቱ ታቦት ነው እያለ በየውሩ ተቀምጦ ይውላል።

እንግዲህ ቤተ ክርስቲያን በቀኖናዋ ሰፍራ ቁጥራ ያስተማረችው የጌታ፣ የእመቤታችን፣ የሐዋርያት፣ የመላእክትና የቅዱሳን በዐላት የተወሰኑ ሆነው ሳለ፣ ሕዝቡ በገዛ ፈቃዱ ምክንያት እየፈጠረ ዛሬም በዐል ነው ነገም በዐል ነው ብሎ ተቀምጦ ቢውል ቤተ ክርስቲያንን አያስወቅስም። እንደ ሌሎች አብያተ ክርስቲያናት የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያንም የዓመት ስንክሳር አላት። ይኸውም በየዓመቱ የሚከበረውን "ቅዱስ ጳውሎስ" የሕይወት ታሪክና አሟሟት በዝርዝር የያዘ መዝገብ ነው። በዚሁ በስንክሳሩ መሠረት ሌሎች አብያተ ክርስቲያናትም በዐላትን ያከብራሉ። አሁን ለኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን የሚያስፈልጋት በዐላትን መቀነስ ወይም ጨርሶ መሠረዝ ሳይሆን የአከባባሩን ዓይነት ማስተካከል ነው ወይም በግልጽ አነጋገር የበዐል ሥራ መፍጠር አለባት። ሥራ ፈትቶ መዋል በዐል ማክበር አለመሆኑን ቀስ በቀስ ለምእመናኗ ማስረዳት አለባት፤ ምእመናን በዐሉንም አክብረው ሥራቸውንም ሠርተው ለመዋል ይችላሉና። "የነበረውን በአዋጅ መለወጥ ግን ትምህርቷን ያዛባዋል። በዐል ማክበር እንደ በሽተኛ ተቶ በመዋል አለመሆኑንም የቤተ ክርስቲያን አባቶች አስረድተዋል። (የአትናቴዎስ ቅዳሴ) "ኢይደልዎሙ ለክርስቲያን ከመ ያዕርዑ ተገብሮ በዕለተ ሰንበት ከመ አይሁድ፣ አላ ይትገባሩ ከመ ክርስቲያን። ወኢትትዐቀቡ ሰንበተ ከመ አይሁድ" (ፍትሐ ነገሥት 19)

የዓመት በዐላት በኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን የሚከበሩት በዑደት ነው። ለበዐሉ የተዘጋጀው መዝሙር እየተዘመረ ካህናቱ ታቦቱን ከመንበሩ አንሥተው ቤተ ክርስቲያኑን ሦስት ጊዜ ከዞሩ በኋላ ሠርሆተ ሕዝብ ይሆናል። ይህ የሚሆነው ጧት በሚቀደስባቸው ዕለታት ነው። ውሎ ቅዳሴ ከሆነ ግን ታቦቱ ከዑደት ሲመለስ ጸሎተ ቅዳሴ ይጀመራል፤ ጸሎተ ቅዳሴው ሲፈጸም ሠርሆተ ሕዝብ ይሆናል።

ከነዚህ ከጠቀስናቸው በዐላት ሌላ በክርስቲያኑ ሕዝብ ብቻ ሳይሆን በመላ ብሔራዊ ደረጃ የሚከበር በዐል ቅዱስ ዮሐንስ (የዘመን መለወጫ) ነው። በኢትዮጵያችን ሁልጊዜ አዲስ ዓመት የሚጀመረው በመስከረም ነው። የጥንት ሮማውያን አዲስ ዓመት የሚያከብሩ በመጋቢት ወር ነበር። መስከረም ለመጋቢት ሰባተኛ ወር ነው። "ሴፕቴምበር ይሉታል" "ሴፕቴምበር (Septem)" ሰባት ከሚለው ቃል የተወረሰ ነው። ከጢዛርዮስ ቄሣር በኋላ የተነሡ አያሌ የሮም ነገሥታት በዚህ ወር ተሰይመውበታል። ይህንኑ ወር የእንድቅትዮን ወር ይሉታል። (Indico) ከሚለው የላቲን ቃል የወጣ ነው። (Indictio- onis) አዋጅ መንገሪያ ትእዛዝ ማስተላለፊያ ውሳኔ መወሰኛ ማለት ነው። "የበጀት ዓመት" እንዲሉ ለነገሥታት የሚሰጠው ግብር፤ ለሃይማኖት አባቶች የሚቀርበው ገጸ በረከት ተሰብስቦ መፈጸም ያለበት በዚህ ወር ነው። በሀገራቸው የበጋው ወራት ፍጻሜ የክረምቱ ተጋባት በመስከረም ነውና፤ "እንደ ሀገራችን ግንቦትና ሰኔ" ይህንኑ ወር በየአሥራ አምስት ዓመት የእንድቅትዮን በዓል እያሉ ያከብሩት ነበር።

ሕገ መንግሥት የሚታደስበት፣ ውል የሚፈርስበት የሚታደስበት በዓል ነው። በብሉይ ኪዳን ግን እስራኤል ነፃ ከወጡበት ከመጋቢት ወር ጀምረው ቁጥረው በሰባተኛው ወር አዲስ ዓመት እንዲያከብሩ ከፈጣሪያቸው ታዘዋል። (ዘሌዋ.23፣24 ዙጉልቁ 29፣1) አዲሱን ዓመታቸውን በዚህ ወር የሚያከብሩ ከእግዚአብሔር ታዘው ስለሆነ ይህ ዐውደ ዓመት እስራኤል ብሔራዊ ብቻ ሳይሆን ሃይማኖታዊም ስሜት አለው። ስለዚህ በዚህ ዓውደ ዓመት ብዙ ሃይማኖታዊ ድርጅቶችን ይፈጽሙበታል።

ለቀ ካህናቱ ኤፋዱን ለብሶ የሐር መነሳንሉን ይዞ የዓመቱን በዐላትና አጽዋማት ለሕዝቡ የሚያውጀው በዚህ ቀን ነው። በክርስትና ዓለም ደግሞ ቤተ ክርስቲያን ይህንኑ የብሉይ ኪዳን ትእዛዝ ተቀብላ አዲስ ዓመት በመስከረም ወር መጀመሪያ እያከበረች ብዙ ዘመን ኑራለች። በኋላ ግን ከአንድ ሺህ ሰባ ሦስት እስከ አንድ ሺህ ሰማንያ አምስት የነበረው የሮማ ፓፓ ጎርጎርዮስ ሰባተኛ የአዲስ

ዓመት መጀመሪያ ከልደት እንዲያያዝ ለማድረግ በጥር ወር ይሁን ብሎ ወሰነ። በዚህ ውሳኔ የካቶሊክ ግዛት የነበረው ምዕራቡ ዓለም በሙሉ ሲስማማ ምሥራቁ የክርስቲያን ዓለም ግን መስከረምን አልለቀቀም። በፖለቲካና በንግድ ተጽእኖ ምክንያት መንግሥታት በአቆጣጠር ወደ ምዕራቡ ዓለም ሲሳቡም በምሥራቅ ያለች ቤተ ክርስቲያን አዲሱን ዓመት የምታከብረው አሁንም በመስከረም ነው። ለምሳሌ "ሩሲያ፣ ግሪክ፣ ሩማንያ" ሌሎችም ይህን የቤተ ክርስቲያን አዲስ ዓመት ይሉታል።

በሀገራችን ግን ከጥንቱ የቤተ ክርስቲያን ሥርዓት ነቁጥ ሳይለወጥ የመንግሥቱም የቤተ ክርስቲያንም አዲስ ዓመት የሚጀመረው በመስከረም ነው። ይኸውም ለኢትዮጵያ ክብር ነው። ሁሉ በየጊዜው ባህሉን እየለዋወጠ ምንጩን አጥቶ ሲቸገር እሷ ለምስክርነት መገኘቷ ያስመሰግናልና። "መስከረም" ማለት ድንገር ክረምት እንደ ማለት ነው። በሀገራችን የክረምቱ የጨለማው ወራት ተፈጽሞ የበጋው የጥበው ብርሃን የሚፈነጥቅበት ወር ነው። ስለዚህ በሀገራችን አዲሱ ዓመት ሁለት ዓይነት የአከባባር ጠባይ አለው። (ብሔራዊና ሃይማኖታዊ) ነገር ግን አንዱ ከሌላው የተራራቀ አይደለም። ብሔራዊ ያልነው ሕዝቡ ክርስቲያኑም ሆነ ሌላው በብሔራዊ ስሜቱ የሀገር ልብስ ለብሶ ብሔራዊ ዘፈን እየዘፈነ አርዶ ጠምቆ፣ ሲበላ ሲጠጣ፣ ሲገባበዝ ሲጠያየቅ ይውላል። በሃይማኖታዊ ደግሞ ወደ ቤተ ክርስቲያኑ እየሄደ ለዚህ ያደረሰኸኝ አምላኬ ተመስገን፤ የክርም ሰው በለኝ፤ ተርፎ ለሚቀረው ዕድሜ አትንፈገኝ ብሎ ፈጣሪውን ይለምናል። ካህናቱም በቤተ ክርስቲያን ለበዓሉ የሚገባውን ስብሐተ እግዚአብሔር ያደርሳሉ፤ ጌላም መምህሩ ወይም መሪቷታው ካፓ ላንቃ ለብሶ መስቀሉን ይዞ በዓመቱ የሚውሉትን አጽዋማትና በዓላት ያውጃል። ባሕረ ሐሳብ ያወጣል ቀጥሎም ፍሬያተ ምድር ዕጣኑ ጧፋ ዘቢቡ ስንዴው በመሰባ ወርቅ እየቀረበ ይባረካል።

በቤተ ክርስቲያናችን ሥርዓት እያንዳንዱ ወንጌላዊ (ማቴዎስ ማርቆስ ሉቃስ ዮሐንስ) አንዳንድ የመጠሪያ ዓመት አለው። ይህም በየአራተኛው ዓመት መጨረሻ ለመጀመሪያው ይደርስዋል። (patron) ይሉታል በፈረንጆች ጠባቂ ማለት ነው በኛም ይህንኑ ይመስላል። "በዮሐንስ እረስ በማቴዎስ እፈስ" እንዲሉ የሕፃናቱ የአከባባር ትውፊት እንደ መስቀል ነው። ያንን ይመሰክታል።

ከዚህ ሌላ ሕዝቡ ከጳጉሜን ጀምሮ እስከ መስከረም አንድ የወንዝ ውሀ ወዳለበት እየሄደ ጠበል ነው እያለ በሌሊት ይነክራል። ይህም የቀየ ባህል ነው። አንዳንድ ሰዎች የአምልኮ ባዕድ ጠባይ ያለበት እየመሰላቸው ድርጊቱን ይነቅሩሉ። ነገር ግን የአምልኮ ባዕድ መርዝ እንዳይቀላቀልበት ሕዝቡን ማስተማር እንጂ በውሀ መጠቀሙ ነውር አይደለም። በቤተ ክርስቲያን የምእመናንን ሕይወት ዘወትር በትምህርት ካልቃኘችው ማንኛውም መንፈሳዊ ተግባር በአምልኮ ባዕድ መበረዝ አይቀርምና በመስቀልና በዘመን መለወጫ በዐል ዕለት ልዩ ልዩ ቀለማት ያላቸው ዶሮዎች፣ ፍየሎችና በጎች ለውቃቤ እየተባሉ እያንዳንዱ ሰው በራሱና በቤተሰቡ ልማድ የሚፈጽመው እንጂ ከቤተ ክርስቲያን ትምህርት የተገኘ አይደለም" (የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን ታሪክ አባ ጎርጎርዮስ የሸዋ ሊቀ ጳጳስ ገጽ 124-144)

በአሁኑ ጊዜ የበዓላት ቀን በዛ የሥራ ቀን አነሠ በዚህም ምክንያት ሕዝቡ ሥራ ፈትቶ እየዋለ ለድህነት ተዳረገ፤ ለዚህም ምክንያት ቤተ ክርስቲያን ናት የሚል ትችት ይለማል። እውነቱ ሲታይ ግን በቤተ ክርስቲያን ቀኖና በሳምንትና በዓመት እንዲከበሩ የታዘዙ በዓላት ፦

- ሀ/ በሳምንት ቅዳሜና እሁድ
- ለ/ የጌታ ዘጠኙ ዐበይት በዓላት
- ሐ/ የእመቤታችን በዓላት ግንቦት 1 ቀን ልደትዋ ፣ ኅዳር 21 ቀን ጽዮን፣ ጥር 21 ቀን ዕረፍትዋ፣ ነሐሴ 16 ቀን ፍልሰትዋ ከነዚህ ሌላ ታኅሣሥ 3 ቀን በኣታ ውስተ ቤተ መቅደስ። የካቲት 16 ቀን የምሕረት ቃል ኪዳን የተቀበለችበት በበዓላቱ ስም ቤተ ክርስቲያን በታነጸበት በጸሎተ ማኅሌትና በቅዳሴ እንዲከበሩ ፤
- መ/ የመላእክት በዓላት ፦

ኅዳር 12 እና ሰኔ 12 ቀን በዓለ ሚካኤል

ታኅሣሥ 19 ቀን በዓለ ገብርኤል

ሊቀ መላእክት ቅዱስ ሚካኤል

- የሌሎች መላእክት በዓል በስማቸው ቤተ ክርስቲያን በታነጸበት

- የሐዋርያት፣ የጳጳሮችና የሰማዕታትም እንዲሁ በዕረፍታቸው ቀን በዓመት አንድ ጊዜ ቤተ ክርስቲያናቸው በታነጸበት በማጥፋት፣ በቅዱሴ እንዲከበር የጌታ የእመቤታችንና የቅዱስ ሚካኤል የወር በዓላት በማጥፋትና በቅዱሴ እንዲከበር እንጂ ሕዝቡ ሥራ ፈትቶ እንዲውል የቤተ ክርስቲያን ቀኖና እንደማያዝዝ ገልጦ ቅዱስ ሲኖዶስ ስለ አጽዋማትና ስለ በዓላት የማሻሻያ ውሳኔ እንዲያስተላልፍ ግንቦት 7 ቀን 1961 ዓ.ም. ጥናት ቀርቦ ነበር። ቅዱስ ሲኖዶስም "ውሳኔ የሚሰጠው ጥናቱ በጋዜጦች፣ በራዲዮና በቴሌቪዥን ከተገለጠ በኋላ የቤተ ክርስቲያን ሊቃውንት መምህራንና ካህናት ምእመናኑም አውቀውት አስተያየታቸውንና አሳባቸውን ከሰጡበት በኋላ ይሆናል" በማለት እንደ አሳደረው ተመዝግቦአል። (ሐዲስ ሕይወት ቁጥር 5 ግንቦት 1 ቀን 1967 ዓ.ም.)

በሌላ በኩልም በሰኔ ወር 1996 ዓ.ም. የበዓላትን አከባቢ አስመልክቶ በሊቃውንት ጉባኤ የቀረበ ጥናት

- "1ኛ በየሳምንቱ በወል የሚከበሩ ቅዳሜና እሑድ
- "2ኛ በየወሩ በወል የሚከበሩ

- ሀ. ወር በገባ በ12ኛው ቀን በዓለ ሚካኤል /በዓለ መላእክት/
- ለ. ወር በገባ በ21ኛው ቀን በዓለ ማርያም /በዓለ ቅዱሳን/
- ሐ. ወር በገባ በ29ኛው ቀን በዓለ እግዚአብሔር ናቸው።

"3ኛ በዓመት አንድ ቀን ብቻ የሚከበሩ የጌታ ተሰዐቱ ዐበይት በዓላት እነርሱም፡-

- ሀ. በዓለ ጽንሰት /ትስብእት/ መጋቢት 29 ቀን
- ለ. በዓለ ልደት ታኅሣሥ 29 ቀን
- ሐ. በዓለ ጥምቀት ጥር 11 ቀን
- መ. በዓለ ሆሣዕና ዐቢይ ጾም በገባ በስምንተኛው እሑድ ቀን
- ሠ. በዓለ ስቅለት ከሆሣዕና እሑድ ቀጥሎ በአለው ዐርብ ቀን
- ፈ. በዓለ ትንሣኤ ከስቅለት ዐርብ ቀጥሎ በሚውለው እሑድ ቀን
- ሰ. በዓለ ዕርገት በዓለ ትንሣኤ በተከበረ በ40ኛው ዕለት ሐሙስ ቀን
- ሸ. በዓለ ጳጳረቤጦስ በዓለ ትንሣኤ በተከበረ በ50ኛው ዕለት እሑድ ቀን
- ቀ. በዓለ ደብረ ታቦር ነሐሴ 13 ቀን ናቸው

"4ኛ በዓመት አንድ ቀን ብቻ በወል የሚከበሩ የእመቤታችን የቅድስት ድንግል ማርያም በዓላት፡-

- ሀ. ልደታ ግንቦት 1 ቀን
- ለ. በዓለ በኣታ ውስተ ቤተ መቅደስ ታኅሣሥ 3 ቀን
- ሐ. በዓለ ጽዮን በኢትዮጵያ ኅዳር 21 ቀን
- መ. በዓለ አስተርአዮታ ጥር 21 ቀን
- ሠ. በዓለ ኪዳነ ምሕረት የካቲትና ነሐሴ 16 ቀን ናቸው፡፡

"5ኛ በዓመት አንድ ቀን ብቻ በወል የሚከበሩ የመላእክት በዓላት፡-

- ሀ. በዓለ ቅዱስ ሚካኤል ኅዳር 12 እና ሰኔ 12 ቀን
- ለ. በዓለ ቅዱስ ገብርኤል ታኅሣሥ 19 ቀን ናቸው፡፡
- ሐ. የሌሎች ቅዱሳን መላእክት ቅዱሳን ሐዋርያት፣ ቅዱሳን ሰማዕታትና ጸድቃን ዓመታውያን በዓላት ግን በየስማቸው ቤተ ክርስቲያን በታነጸበት ቦታ በአጥቢያ ክልል በዓመት አንድ ጊዜ ብቻ ይከበራል፡፡

"6ኛ የቅዱሳን መላእክት፣ የቅዱሳን ሐዋርያት፣ የቅዱሳን ሰማዕታትና የጸድቃን ወርቃውያን በዓላት በየአጥቢያቸው በማኅሌትና በቅዳሴ ብቻ ይታሰባሉ፡፡" ይላል፡፡

ዛሬ ቅዱስ ሲኖዶስ እነዚህ ጥናቶችና የጊዜውን ትውልድ ሃይማኖታዊ አመለካከት ተመልክቶ ስለ አጽዋማትም ሆነ ስለ በዓላት አከባበር የማሻሻያውን ውሳኔ ማስተላለፍና ሥርዓት መሥራት ይችላል፡፡

71 አንቀጾች በአሉት በሐዋርያት ሲኖዶስ በ30ኛው ትእዛዝ "ከሚገባው ሥራ ያጉደልነው ቢኖር ለሁላችንም የእግዚአብሔር መንፈስ አለንና እናንተ በሚገባ ፍረዱ" እንዲሁም በ35ኛው ትእዛዝ ከእኛ ምንም ያስቀረነው ቢኖር ኤጲስ ቆጶሱ ያሳስብ፡፡" በ47ኛው ትእዛዝም "የተወደዳችሁ ምእመናን ሆይ ከእኛ ምንም የቀረ ቢኖር እርሱንም ለሚገባው ሰው እግዚአብሔር ይግለጥላት፤ ቤተ ክርስቲያን ወደ ፀጥታና ወደ ወደብ ትደርስ ዘንድ" የሚለው የኋላ አባቶች የማሻሻያ ሥርዓት ለመሥራት የሚችሉ መሆኑን የሚያመለክት የማሻሻያ ቀኖና ነው፡፡ የእግዚአብሔር መንፈስ በዚያን ጊዜ በነበሩት አባቶች እያደረ ሥራ ያሠራቸውና ይመራቸው እንደነበረ በየጊዜው በሚነሡ ብፁዓን አባቶች እያደረ እንደሚያሠራቸውና እንደሚመራቸው ይታመናል፡፡ የዚያን ጊዜው የዛሬ፣ የነዚያም አምላክ የእነዚህ አምላክ ነው፡፡

"ወተጋብኦትነ ይኩን በከመ ተጋብኦቶሙ ለአርዳኢክ፤ አንተ ዘእመንቱ፤ ወአንተ ዘለነ፤ አንተ ዘእሜሃ ወአንተ ዘይእኬ፤ ዚአክ ሰማያት ወዚአክ ምድር" መሰብሰባችን እንደ ደቀ መዛሙርትህ መሰብሰብ ይሁን፤ የእነርሱ አንተ ነህ የእኛም አንተ ነህ የዚያን ጊዜው አንተ ነህ የዛሬውም አንተ ነህ ሰማያት የአንተ ናቸው ምድርም የአንተ ናት" (ቅዱሠለስቱ ምእት ም፡4፣32-34) እንዲል፡፡

ምዕራፍ 3

በትምህርትና በማኅበራዊ አገልግሎት የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን ያበረከተችው አስተዋጽኦ

የዚህ ጽሑፍ አጭር ዓላማ በጥናትና በተከታታይነት ላይቋረጥ የቆየውንና ያለውን የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን የትምህርትና የማኅበራዊ አገልግሎት አስተዋጽኦን በመገምገም የተበረከተውን ድርሻ እስከ ሁለተኛው ምዕት ዓመት ያለውን በመዳሰስ ለአንባቢ ለማቅረብ ነው።

ስለ ቤተክርስቲያን ትምህርት ታሪካዊ አመጣጥ፣ ሥርዓት ትምህርት፣ እንዲሁም አገልግሎት መረጃችን በመሰብሰብና በመተንተን ግልጽ የሆኑ ማስረጃች ተገኝተዋል። አቢያተ ክርስቲያናትና ገዳማት የዳግማዊ ምኒልክ ትምህርት ቤት እ.ኤ.አ ከ1896 ከመቋቋሙ በፊትና ከዚያም በኋላ ከፍተኛ የትምህርት አገልግሎት ለሕዝብ የሚሰጡ ተቋማት አሏቸው።

እነዚህም ለሕዝብ ጠቀሜታ ያለው ትምህርት የሚሰጡ ብቸኛ ተቋማት ነበሩ። አሁንም ናቸው። ሥርዓታቸውና ይዘታቸውም ከቤተ ክርስቲያኒቷ ተልእኮ ጋር የተቆራኙ እንደነበሩ ብዙ ማስረጃች አሉ። ይሁን እንጂ የሥርዓተ ትምህርቱ፣ የትምህርት ዓይነትና የሚፈጀው ጊዜ፣ ለትምህርት ጥራትና ጥልቀት ወሳኝነት እንዳለው የጽሑፉ ትንታኔ ያስረዳል።

ከሁለተኛው ክፍለ ዘመን ጀምሮ የሮማን ካቶሊክ ቤተክርስቲያን፣ የግሪክ ኦርቶዶክስ እና የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ የትምህርቶችን ይዘት በማነጻጸር ግንኙነቶችንና ልዩነቶችን ጽሑፉ በሚገባ ያስረዳል።

የመጀመሪያው የጽሑፍ ክፍል የሰነድ መረጃችን መነሻ በማድረግ ዝርዝር ግኝት ያቀረበ ሲሆን በሁለተኛው ክፍል ደግሞ በአዲስ አበባ 3 አካባቢ ላይ የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን በትምህርትና በማሕበራዊ አገልግሎት መስክ የምትሰጠውን ድጋፍ አገልጽ ለማሳየት የተደረገ የጥናት ውጤት ቀርቧል። ይህ የጥናት ውጤት ቤተ ክርስቲያኒቷ በትምህርትና በማሕበራዊ አገልግሎት ረገድ አሁንም ዘመናዊ አቅጣጫ ይዞ በመራመድ ላይ መሆኗን ለማስረዳት የተሞከረ ጥረት ነው።

የዚህን የሁለተኛውን ክፍል ጥናት በዋናው ተመራማሪ አቀነባባሪነት ያካሄዱት ሊቀ ጎሩያን ጌታቸው ጓዴ ሲሆኑ ለጽሑፉ ጥራትና ጥልቀት አስተዋዕኦ አድርገዋል። የጽሑፉ ሁለተኛው ክፍልም ቤተ ክርስቲያኒቱ ሕዝብን አጋር በማድረግ የትምህርት፣ የጤና፣ የማኅበራዊ አገልግሎትና የልማት አቅጣጫ መንደፍን ያረጋግጣል። ለዚህም ገለጻና ግኝት ሊቀ ጎሩያን ጌታቸው ጓዴን እናመለግናቸዋለን።

የጳጂ ዓመት በዓል አካባቢ በሚከናወንበት ወቅት ይህ ጽሑፍ በመዘጋጀቱ

/ሀ/ የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን የታሪክ ማዕከል ሆኖ መገኘቷና ከኢትዮጵያ ማሕበራዊ ግንኙነት ጋር ጠንካራና የማያቋርጥ ስንሰለት እንዳለት፡

/ለ/ ቅርስንና ታሪክን እንዲሁም ትምህርትን በማስፋፋት ረገድ ቀዳሚት ብሔራዊትና ሃይማኖታዊት ተቋም እንደሆነች

/ሐ/ አቢያተ ክርስቲያናትና ገዳማት በዓለምና በአፍሪቃ ውስጥ በተደራጀ መልክ የዕውቀትና የአስተሳሰብ የአመለካከትና የክህሎት መረጃ ማዕከላት እንደሆኑ ማስረጃ ይሰጣል።

ክፍል 1

ስለ ኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተክርስቲያን ትምህርት ወቅታዊ ግምገማ

የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ትምህርት ረጅም ታሪክ አለው። ከ4000 ዓመታት በፊት የሳባውያን ፊደላት በጥቅም ላይ መዋል ከጀመሩ አንስቶ የኢትዮጵያ የትምህርት አስተሳሰብ እንደመጣ ይታመናል። /ዶሬስ. ጄ 1962/። ከዚያም የግዕዝ ቋንቋና ፊደል ዳብሮ የመማሪያና የመገናኛ አገልግሎት በተሰጠበት ዘመን የጥንት ትምህርት መሠረት እንደተጣለ ማስረጃዎች ይጠቁማሉ። /A-2/

በዚህ ረገድ የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተ ክርስቲያን ባለፉት 2000 ዓመታት ውስጥ ትምህርትን በማደበር፣ በማስፋፋትና በማስራጨት ከፍተኛ ሚና ተጫውታለች።

የአሁኑ የቤተ ክርስቲያን የትምህርት ሥርዓት የክርስትና ሃይማኖት በይፋ ወደ ኢትዮጵያ ከገባበት ከ4ኛው ክፍለ ዘመን እንደ ጀመረ የታሪክ ጸሐፊች ያወሳሉ። /A-3/

አንድ አንድ የታሪክ ባለሙያች የቅዱስ ያፌድ ዜማ የተጀመረበትን የ6ኛውን ክፍለ ዘመን ወርቃማው ጊዜ ብለው ይዘክሩታል። እንዲሁም በ1300 - 1500 ክፍለ ዘመናት የቤተ ክርስቲያን ትምህርት ለወንዶች ልጆችና ጎሳም ለሴቶች ጭምር ትምህርት በሰፊው ይሰጥ እንደነበረ መረጃች ያጠናክሩታል።

በዚህ ዘመን ወንዶች በብዛት መምህራንና አገልጋዮች ሲሆኑ ሴቶች በአንድ አንድ ቦታዎች የመምህርነት ደረጃ እንዳገኙ ይታወቃል።

መሠረታዊው የትምህርቱ ይዘት ንባብና የቃል ትምህርት እንዲሁም የተወሰነ ከቅዱሳት መጽሐፍት ተለይተው የወጡ ትምህርቶች ለወጣቶች ይሰጡ ነበር። ከፊደል ንባብ ቀጥሎ መልእክተ የሐንስ ቀዳማዊ ከዚያም ከፍ ሲል በንባብ ቤት ዳዊት መድገም የትምህርቱ መሠረት እንደሆነ ይቆጠራል።

እነዚህና ሌሎች የትምህርት ዓይነቶች በግዕዝ ቋንቋ ይሰጡ ነበር። /A-6/

በግዕዝ የተጻፉ ዋና መረጃ ጽሑፎች ለቤተ ክርስቲያን አገልግሎት የሚውሉ የሃይማኖት ጽሑፎች ናቸው። ኘርፌሰር ሪቻርድ ፓንክረስት አጥንተው በዘረዘሩት መሠረት በብሪቲሽ ሙዚየም ውስጥ እ.አ.አ ከ1877 ዓ.ም. በፊት 12 የመጽሐፍ ቅዱስ አንድምታ፣ 23 ልዩ ልዩ የቤተ ክርስቲያን የጸሎት፣ የግብረ-ገብ ትምህርት መስጫ መጻሕፍት እንዲሁም 39 የሃይማኖትና ነገረ መለኮት /ቲዎሎጂ/ መጽሐፎች ይገኛሉ።

በሀገርም ሆነ በውጭ መጻሕፍት መገኘታቸው ከጥንት ጀምሮ ትምህርት በኢትዮጵያ ሥር የሰደደ መሆኑን ያመለክታል። /A-6/

በኢትዮጵያ መንበረ ፖትሪያርክ የትምህርት መምሪያ የተቀነባበረው መሠረታዊ መረጃ እንደሚያመለክተው በአሁኑ ጊዜ እያንዳንዱ ቤተ ክርስቲያን አንድ ትምህርት ቤት አሠርቶ አገልግሎት እንደሚሰጥ ነው። /A-7/

አሁን ያሉትን የአጥቢያ አብያተ ክርስቲያናትና ደብሮችን ስንመለከት በድምሩ ቢያንስ 35=250 ይሆናሉ። ከነዚህ ውስጥ 21=150 የሚሆኑት የተጠናከረና ዕውቅና ያገኙ ትምህርት ቤቶች አሏቸው። በተጨማሪም እነዚህ ተቋማት ለሕብረተሰቡ የሚጠቅሙ ልዩ ልዩ አገልግሎቶችን በመስጠት ላይ ናቸው። ምንም እንኳን በእያንዳንዱ ደብር ቁጥሩ አነስተኛ የማይባል /50-60/ ተማሪች ቢገኙም ትምህርቱን ለማጠናቀቅና ምስክርነት ለማግኘት የተመደበው ጊዜ ብዙና አታካች ነው። እንዲሁም የትምህርት ቁሳቁስ የመጻሕፍት መረጃዎች ለተማሪችና ለአስተማሪች መቀመጫ በቂ እንዳልሆኑ ለመረዳት አያዳግትም። የትምህርቱም ትኩረት በቃል የሚተላለፍ ሲሆን የተነገውን አስተሳሰብ በተራ ለሌላው ማስተላለፍ ነው።

የተመረጡ ተማሪች ወደ ከፍተኛ የቤተክርስቲያን ትምህርት ለመሸጋገርና ዕውቀታቸው የላቀ እንዲሆን ይቻል ዘንድ ከ8-15 ዓመት አብነት ተብለው በሚጠሩ ትምህርት ቤቶች ከቆዩ በኋላ ስለችሎታቸው ምስክርነት ያገኛሉ።

እነዚህ የአብነት ትምህርት ቤቶች በሚከተሉት ከፍተኛ ይትምህርት እርከኖች ይከፈላሉ።

ሀ/ ዜማ ቤት

ለ/ ቅኔ ቤት

ሐ/ መጻሕፍት ቤት

ማተሚያ ቤቶች ሳይቋቋሙና ደራሲያን ባልበዙባቸው ዘመናት የማስተማሩ ዘዴ ከብዙ መቶ ዓመቶች በፊት ይደረጉ የነበሩትን የወረሰ ነው። የመማር ማስተማሩ ዘዴ በመካከለኛው ዘመን በአውሮፓ በየገዳማቱ መነኮሳት ይሰጡት ከነበረው ትምህርት ጋር ተመሳሳይነት አለው።

ጥንታዊያን የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ትምህርት ቤቶች የሚሰጡት የትምህርት ዓይነትና ዘዴ ልዩ ባሕርይና ጠባይ የሥነ-ሥርዓትና የሥነ-ጽንፃ ስልት ስለአለው አስተሳሰብን በግዕዝና በአማርኛ መግለፅ ነው።

ተማሪዎች የትምህርት ጥማቸውን ለማርካት ብዙ እንቅፋቶችና የኑሮ ጋሬጣዎች እየገጠማቸው ከአንድ ቦታ ወደ ሌላ ሩቅ ቦታ ይጓዙ ነበር። የዚህ ዓይነት የትምህርት ጥረት ዋና ዓላማም ዕውቀትን ለማዳበር፣ ለእግዚአብሔር አገልግሎት ለመስጠት፣ በቤተክርስቲያን ተክብሮ መምህር ለመሆን፣ ኅብረተሰብንና አካባቢን ለማገልገል ሲሆን እነዚህን ክህሎቶች ለማግኘት ወደ አብነት ትምህርት ቤቶች መግባት ያስፈልጋል።

የኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን የትምህርትና ሥልጠና መምሪያ አቀነባብሮ ባስቀመጠው መረጃ መሠረት በአሁኑ ጊዜ 5389 መምህራንና 125000 ተማሪች በቤተክርስቲያን ትምህርት ቤቶች እንዳሉ ተረጋግጧል። ከላይ ከተጠቀሱት አገዛዥ ውስጥ 396 ተማሪች በ29 የአብነት ትምህርት ቤቶች ውስጥ የሚገኙ ሲሆኑ ለእነዚህም የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ቤተክርስቲያን መጠለያ፣ ምግብ የመምህራን ደሞዝ ትችላለች። የአብነት ት/ቤቶች በተለይ በሰሜኑ የሀገሪቱ ክፍል ጎልተው ይታያሉ።

ሠንጠረዥ አንድ፡ የአብነት ት/ቤቶች ብዛት በሀገረ ስብከት ደረጃ

ሀገረ ስብከት	የአብነት ትምህርት ቤቶች ብዛት
አዲስ አበባ	2
አርሲ	1
ጎጃም	5
ጎንደር	6
ሸዋ	6
ትግራይ	4
ወሎ	5
ድምር	29

ምንጭ፡- የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተክርስቲያን የትምህርትና ሥልጠና መምሪያ፡ 1994

ከላይ ሠንጠረዥ እንደሚያሳየው በኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተክርስቲያን ረዥም ጉዞ ውስጥ ቤተክርስቲያን በሥነ-ጽሑፍና እንዲሁም ሁለገብ በሆነ መልኩ ከፍተኛ አስተዋፅኦ እንዳደረገችና እያደረገች እንዳለ ያስረዳል።

ይህንን ጉዳይ በቅርብ ለመገንዘብ ይቻል ዘንድ ዘመናዊ ትምህርት ወደ ኢትዮጵያ ከመምጣቱ በፊት የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተክርስቲያን ለመንግሥት መሥሪያ ቤቶች በተለይም ዳኞችን አስልጥኖ በማቅረብ የቤተመንግሥትን ከፍተኛ ሽማምንት ለይቶ አዳበሮ በመመልመል፣ አስፈጻሚችን እንዲሁም በመላ ሀገሪቱ የመንግሥት አገልጋዮችንና ከፍተኛ ክህሎትና ብልህት ያላቸውን አስተዳዳሪዎች ስታቀርብ ኖራለች። እንዲሁም አብያተ ክርስቲያናትና ገዳማት የሀገሪቱን ቅዱሳት መጻሕፍትና ባህላዊ ቅርስ በመጠበቅ ከፍተኛ ሚና ሲጫወቱ ቆይተዋል።

የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ቤተክርስቲያን ከመንግሥት ጋር በመሆን ቅርስን ስትጠብቅ መቆየትዋ በተደጋጋሚ የተነገረ ቢሆንም በሥነ-መንግሥት ኢኮኖሚያዊ ዕድገት ውስጥም ከፍተኛ ቦታ እንዳለት የታወቀ ነው። የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተክርስቲያን ላለፉት ዘመናት የብሔራዊ እንድንት ምልክት እንደነበረችም ታሪክ ያወሳል።

ምንም እንኳን ከምዕራባውያን ጋር የነበራት ግንኙነት ውስጥ ቢሆንም በ15ኛው ክፍለ ዘመን እየሱሳዊያን /ጄስዩትስ/ የተባሉ የፓርቹጊዝ ሚሲዮናውያን መጥተው መጠነኛ ትውውቅ አድርገው ተመልሰዋል።

በየዘመኑ የውጭ ጠላቶች ኢትዮጵያንና፣ የኢትዮጵያን ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተክርስቲያንን ሂሳማ ሲያደርጉ ቆይተዋል። በ16ኛው ክፍለ ዘመን የፓርቹጊዝ ወታደሮች መጥተው የተወሰነ ድጋፍ ባይሰጡ ኖሮ የኢትዮጵያ ቅርስም ሆነ የትምህርት ተቋማት በግራኝ መሐመድ ወድመው ነበር። እንዲሁም 1927/28 ዓ.ም ፋሺስት ኢጣሊያን ኢትዮጵያን ሲወር የክርስቲያን ተቋማትን በማውደም በዘመኑ የነበሩ አቡነ ጴጥሮስንና ሌሎች የቤተክርስቲያን አገልጋዮችንም በግፍ ገድሏል። በተለይ አያሌ ግድያ የተፈጸመባቸው አካባቢዎች የደብረሊባኖስ ገዳምና ሌሎች አብያተ ክርስቲያናት የሚጠቀሱ ናቸው።

በ1966 ዓ.ም የፈነዳውን አብዮት ተከትሎ ብፁዕ ወቅዱስ አቡነ ቴፍሎስን ጨምሮ ብዙ ካህናት በግፍ ተገድለዋል። ከነዚህ ዘመናት ወዲህ ስለቤተክርስቲያን ትምህርትና ውድ ስለሆነው የቤተክርስቲያን ቅርስ ለመነጋገርና በከፍተኛ ትምህርት ቤቶች ውስጥ ተገቢው ምርምርና ጥናት ሊካሄድ አልቻለም።

ይሁን እንጂ በምእመናን ጠንካራ እምነትና በአገልጋዮቹም ያላለለ ጥንካሬ የክርስቲያን እምነትና ትምህርት ወደኋላ ከመሄድ ይልቅ ወደፊት እየገሰገሰ ራሱን ከዘመናዊ ትምህርትና አስተሳሰብ ጋር ለማስታረቅ ጥረት እያደረገ ይገኛል።

ሆኖም ባለፉት በኩራት የምንናገርለት ቅርሳችን የትምህርት ውጤት ስለሆነ ከዘመናዊ የትምህርት ዕድገት ጋር መዋሐድ ይኖርበታል። በሌሎች ሀገሮች የቤተክርስቲያን ትምህርት የሥጋዊውን ትምህርት አቅፎ ከአንድ ደረጃ ወደ ሌላ ደረጃ ለመድረስ ችሏል። በኢትዮጵያችን ግን በተለይ በ1938 - 1940 ዘመናዊ ትምህርት በኢትዮጵያ እንዲጠናከር በመንግሥት ሲወሰን የቤተክርስቲያንን ትምህርት መነሻ ከማድረግ ይልቅ የምዕራቡን ትምህርት መነሻ ለማድረግ ጥረት ተደርጓል።

በዚህ ረገድ አዲሱ ትውልድ የምዕራቡን የትምህርት ዘይቤ እያጎላና አብነት እያረጋገጠ ሲሄድ የኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን ትምህርት ግን ከመደበኛው ትምህርት ጋር ሊወዳደር አልቻለም። በሌላ በኩል በሀገሪቱ ውስጥ ለብዙ ሺ ዘመናት የተጠራቀመው ዕውቀት በተፈጥሮ ሕግጋት መሠረት እያደገ መምጣት ሲገባው በተቀነባበረ የውጭ ሴራ ምክንያት ጥንታዊው የኢትዮጵያ ትምህርት የዘመናዊ ትምህርት አካል ባለመሆኑ ዘመናዊ ትምህርትም በኢትዮጵያውያን አዕምሮ ሰርዖ ሳይገባና መሠረት ሳይያዝ እንደተንሳፈፈ ይገኛል። ይህ ሁኔታ የተወሰኑ መስኮች ለምሳሌ እንደዘመኑ ህክምና ምህንድስናና ልዩ ልዩ ዘዴችን አያካትትም። ይህን ሁኔታ የገመገሙ የትምህርት ባለሙያዎች ጉዳዩ በከፍተኛ ደረጃ እያሳለባቸው ይገኛል።

የቤተክርስቲያን ትምህርት ልማትንና የእርሻ ሳይንስን በማዳበር፣ የሕክምና ትምህርትን በማስፋፋት እንዲሁም ማኅበራዊ አገልግሎትን በመስጠት ከፍተኛ አጋር ለመሆን ይችላል። ቤተክርስቲያኗ ፍላጎቷን እውን ለማድረግ ከመንፈሳዊ አገልግሎት ትይዩ ሥጋዊ ትምህርትን በመስጠት በለውጥ ሂደት ውስጥ ካለው ዓለም ጋር እኩል ግንዛቤ እንዲኖራት ባላት የተጠራቀመ ልምድ እና ዕውቀት ላይ የተመሰረተ ዘመናዊ ትምህርትን ለማስፋፋት ጥረት አድርጋለች። በ1937 ዓ.ም. ሥጋዊውንና መንፈሳዊውን ትምህርት ያጣመረ ትምህርት የሚሰጡ ተቋማትን በማደራጀት በተለይ የቅድስት ሥላሴ ትምህርት ቤት ተከፍቷል። ይህ ትምህርት ቤት በደርግ ዘመን ተዘግቶ የነበረ ቢሆንም በአሁኑ ጊዜ በድግሪና በዲግሎማ ትምህርት እየሰጠ ይገኛል።

በቀድሞቹ ዘመን ትምህርት ቤቱ የሥጋዊና የመንፈሳዊ ትምህርት የሚሰጥባቸው ልዩ ልዩ ክፍሎች ስለነበሩት የመንፈስ አባቶችን ብቻ ሳይሆን የሚሊታሪ ባለሙያችን፣ የአየር ኃይል አብራሪዎችን፣ መሐንዲሶችን፣ ሐኪሞችን፣ የሕግ ሊቆችን፣ አስተዳዳሪዎችንም አፍርቷል።

በመንፈሳዊ አባቶች አንጻር ደግሞ፣ ፖለቲከኞችን፣ ሊቃነ ጳጳሳትንና ኤጲስ ቆጶሳትን፣ ሰባኪያንና ተመራማሪዎችን አስልጥኖ በማስመረቅ ትምህርት ቤቱ አሁን ባለበት ኮሌጅ ደረጃ ተመቻችቶ ይገኛል።

የኮሌጁ ዓላማ በግልፅ በጽሁፍ እንደተቀመጠው ጥራት ያለው ትምህርት በመስጠት ከአንድ ኮሌጅ ደረጃ ወደ ከፍተኛ ደረጃ ተሸጋግሮ የዩኒቨርሲቲ ስም የሚያገኝበት ጊዜ ሩቅ አይሆንም። ከዚህም ኮሌጅ ሌላ በመቀሌ የፍሬምናጠስ ከሳቱ ብርሃን መንፈሳዊ ኮሌጅና በአዲስ አበባ ኮልፌ ሰዋሰወ ብርሃን ያሉት ከፍተኛ ተቋማት የመስፋፋት እድላቸው ሰፊ ነው። በሌሎችም በየሀገረ ስብከቱ አንድ አንድ እራሱን የቻለ ኮሌጅና ዩኒቨርሲቲ ለማቋማቱም ምኞትና ዕቅድ አለ።

1.2. የቤተ ክርስቲያን ትምህርት የጊዜ ሰሌዳ ቀመር

ቅዱስ ሲኖዶስ የቤተክርስቲያን ትምህርት የሚፈጀውን የጊዜ ሁኔታ በየወቅቱ እንስቶ እንደተወያየበት መረጃዎች ያመለክታሉ። በዚህ ረገድ የአብነት ትምህርት ቤቶችን በተመለከተ ዝርዝር ጥናት እንዲከናወን ተደርጎ ልዩ ልዩ አማራጭ ሐሳቦች ቀርበዋል። እነዚህም አማራጮች በዝርዝር ሲታዩ የድርጊት ፕሮግራምና ሥርዓተ ትምህርት እንደሚያስፈልግና የማሻሻያ ሐሳቦችንም ጠቁመዋል።

ሠንጠረዥ ሁለት ለአብነት ትምህርት ቤቶች የጊዜ ማሻሻያና ቅድመ ሁኔታችን የሚያመለክት

ተቁ መስክ	ቅድመ ሁኔታና ተጨማሪ ትምህርቶች	መመረቂያ /መመሳሰሪያ	ድረ ያምረቃ	ጠቅላላ የትምህርት
1 ብለይ ኪዳን	ቅኔ እና ጸዋተወ ዜማ	3	5	8
2 አዲስ ኪዳን	_____	3	4	7
3 መፍት ለቃ አሸነፉ	_____	3	4	7
4 መፍት መነኮሳት	_____	3	4	7
5 ቅኔ	ቅኔ እስከ ዘራፊነት ዜማ እስከ አቋቋም	4	1	4
6 ድን	ቅኔና ጸዋተወ ዜማ ዝማሬ መዋሰዕት እና አቋቋም	2	-	2
7 አቋቋም	ቅኔና ጸዋተወ ዜማና ዝማሬና መዋሰዕት አቋቋም	2	-	2
8 ዝማሬ መዋሰዕት	ቅኔ ና ጸዋተወ ዜማና ዝማሬ መዋሰዕት አቋቋም	1	-	1
9 ቅዳሴ	ቅኔና ዜማ እስከ አቋቋም	2	-	2

ምንጭ: የትምህርትና ስልጠና መምሪያካ የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተክርስቲያን መንበረ ፖትሪያሪክ 1995

ከላይ በሠንጠረዥ እንደታየው የትምህርቱ መጠንና ዓይነት እንዲሁም ጥልቀት የሚለካው በአስተማሪዎች ጥራት፣ በሥርዓተ ትምህርቱ ይዘት እንዲሁም ሥርዓተ ትምህርቱን ለማጠናቀቅ በሚፈጅው ጊዜ ነው። አንዱን የትምህርት ዓይነትና ደረጃ ተማሪው ሲፈጽም ወደ ሌላው ለመሸጋገር እንዲፈጸም ይፋ የሆኑ መለኪያዎች ያስፈልጉታል። ስለዚህ የትምህርት ሥርዓት ተነድፎ የትምህርት አቅጣጫና ዘዴ አብሮ መታየት ይኖርበታል።

ምንም እንኳን በአሁኑ ጊዜ ሁሉንም ማሟላት ባይቻልም የወደፊቱ የቤተክርስቲያን አቅጣጫ ከቤተክርስቲያኒቱ የትምህርት ሥርዓት ውጭ ካሉ ትምህርት ቤቶች ጋር ትይዩ መሆን ይኖርበታል ወይም ልቆ መገኘት አለበት። ይህም የትምህርት ሥርዓት አቅጣጫ ብዙ ተማሪችን እና ወላጆችን የሚስብ ስለሚሆን ለወደፊቱ በየደረጃው የሚፈለጉ መሪዎችን በዓይነትና በጥራት በማስመረቅ በተለያዩ ማህበራዊና መንፈሳዊ ዘርፎች አስተዋዕክ ለማበረከት ያስችላል።

ብዙ የትምህርት ባለሙያዎች በጋራ የደረሱበት ግንዛቤ እንደሚያመለክተን የቤተ ክርስቲያንን ትምህርት ከዘመናዊ ትምህርት ጋር አጣምሮ ትምህርት ቤቶችንም ዘመናዊ ማድረግ ከተቻለ እስከ አሁን እንደተደረገው ሁሉ በውጭ ሴራ ምክንያት የኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን ትምህርት ሊቀጭጭ እንደማይችል ነው። ይህም የትምህርት ባለሙያዎች ግኝት በአጎዝ የተደገፈ ነው። አጎዝ እንደሚያስረዳው የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተክርስቲያን ተከታዮች ከ40 ሚሊዮን ያላነሱ ሲሆን የእነዚህ ተከታዮች የትምህርት ፍላጎት በቀላሉ የማይገመት በመሆኑ ነው።

የዘመናዊ ሥጋዊ ትምህርትንና የቤተክርስቲያንን ባህላዊ ትምህርት ሚዛን ለማስተካከል እና እንዲሁም የዘመናዊ የማኅበራዊ ኑሮ ፍላጎትና የቤተክርስቲያኒቱን የወደፊት አቅጣጫ ለማጣጣም አዲስ የትምህርት ምዕራፍ ቤተክርስቲያኗ መተለም አለባት። እነዚህ የትምህርት ባለሙያዎች እንደሚያሳስቡት ከባህላዊ ወደ ዘመናዊ ትምህርትም ለመሸጋገር ይቻል ዘንድ ወይም ባህላዊ ትምህርትን ከዘመናዊ ትምህርት ጋር ለማዋሐድ የግዕዝ፣ የአማርኛና የሌሎች ነባር ቋንቋዎች መዳበር አስፈላጊ አንደሆነ ያምናሉ።

አንድ ተማሪ ብዙ ዘመን የፈጀበትን የትምህርት ችሎታውን አስመስክሮ ወደ ትውልድ አገሩ ከተመለሰ በኋላ በቤተ ክርስቲያን አገልግሎት ላይ ሳለ እንደ ችሎታው መጠን በሙያውና በግብረገብነቱ ተመርጦ ከቤተ መንግሥትና ከቤተ ክህነት የተለያዩ የማዕረግ ስሞች ይሰጡታል።

1.3. የሰንበት ትምህርት ቤቶች ማብብ

ከ35 ዓመታት በፊት የሰንበት ትምህርት ቤቶች በቃለ አዋዲ ተመስርተዋል። እነዚህ ትምህርት ቤቶች ብዙ ወቅዱስ አቡነ ቴዎድሎስ በ1971 ዓ.ም. በደርግ በጭካኔ ከመገደላቸው በፊት ለቤተክርስቲያኒቱ የሩቅ ራዕይ መፍቻ እንዲሆኑ ያቋቋሙት ነው። ሕጉ በሚፈቅደው መሠረት እነዚህ የሰንበት ትምህርት ቤቶች ከፍተኛ ቅስቀሳና ትምህርት ለወጣቶች በመስጠት ላይ ናቸው። በአሁኑ ጊዜ 2,706.000 አባላት ያሏቸው 8610 የሰንበት ትምህርት ቤቶች እንዳሉ ይታወቃል።

በተቋም ደረጃ 35ሺ አብያተ ክርስቲያናትና ገዳማት ሲኖሩ 4 ሚሊዮን ወጣቶች በእነዚህ አብያተ ክርስቲያናት እንደሚገለገሉ ይታወቃል። ይህ 4 ሚሊዮን የሚሆነው በወጣትነት ያለው ሕዝብ በቀጥታም ሆነ በተዘዋዋሪ ከሰንበት ትምህርት ቤቶች ጋር ግንኙነት እንዳለው መረጃዎች ያመለክታሉ። የሰንበት ትምህርት ቤቶች በጥቅሉ ከመቶ 68 የሚሆነውን በወጣትነት ዕድሜ ክልል ያለውን የሀገሪቱን አካል ያስተምራሉ። በአማካይ ግን በአያንዳንዱ አብያተ ክርስቲያናት ውስጥ 315 ወጣቶች እንዳሉ ያመለክታል። ይህም በአነስተኛ ስሌት ነው።

የሰንበት ት/ቤቶች አውታራቸውን ዘርግተው ፕሮግራማቸውን የሚያከናውኑት ከሥራ ሰዓት ውጪ ቅዳሜና እሁድ ነው። በስልጠናም በኩል ሥርዓተ ትምህርት አዘጋጅተው ትምህርት ይሰጣሉ።

የሥርዓተ ትምህርቱ ይዘት ስለቤተሰብ፣ ስለማህበራዊ ኑሮ፣ ስለወጣቶች ደህንነት፣ ስለዜግነት፣ ስለግብረገብነት፣ ስለሥነ-ተዋልዶ፣ በአጠቃላይ ስለአካባቢ ጤና ጥበቃ፣ ስለቤተክርስቲያን ሕግጋት፣ ስለወጣቶች መሪነት ትምህርት ይሰጣሉ። እንዲሁም ክርክርና ስነ-ጽሁፍ በማዘጋጀት ውድድርም ያደርጋሉ። በድራማ፣ በአካል እንቅስቃሴና በመዝሙር ወጣቱን ትውልድ ወደ ግብረገብነትና ወደ ቤተክርስቲያን በማግባባት ያስጠጉታል። እርስ በእርሳቸው ለመግባባትና ሥራቸውን ቀልጣፋ ለማድረግ መጽሔቶችንና ጋዜጦችን በማተምና በማሰራጨት ወጣት ላልሆነውም የግብረተሰቡ አካል መረጃ እንዲደርስ ያደርጋሉ። ይህም እንቅስቃሴ ለወደፊት ለሚጠበቃቸው ኃላፊነት ዝግጁ ያደርጋቸዋል።

ከቅርብ ጊዜ ወዲህም የሰንበት ት/ቤቶች ወጣቶችን በማደራጀት በዛፍ ተከላ፣ በቅርስ ጥበቃ ታሪካዊ ቦታችንና ገዳማትን በመጉብኘት ወጣቶችን በአእምሮ፣ በመንፈስ በአካልና በማኅበራዊ ዕድገት ያደብሯቸዋል። በክረምት ወራትም ከመደበኛው ትምህርት ጋር የተያያዘ ጥረትና ድጋፍ ማታም ሆነ ቀን እየሰጡ ደካማ ተማሪችን ይረዳሉ። ለድሆችና አረጋውያንም የገንዘብና የግብረ-ገብ ድጋፍ በየአብያተ ክርስቲያኑ እየዞሩ ይሰጣሉ። ከዚህም አልፎ የእያንዳንዱን ቤተክርስቲያን የአስተዳደር ሂደት ለመርዳት በበጎ ፈቃደኝነት በኮሚቴ እየገቡ በተናጠልና በቡድን ድጋፍና የጉልበት ሥራ ያበረክታሉ። /A-8/

የሰንበት ትምህርት ቤት ተማሪች ከአንድ ወደ ሌላ ደረጃ በመሸጋገር ሰባክያንን፣ መምህራንና ዘማርያንን እየለዩ ልምምድ አንዲያገኙ በማድረግ ለቤተክርስቲያን በጉፈቀደኛ አገልጋዮችን ያቀርባሉ።

የሰንበት ትምህርት ቤቶች የሚሰጡት የትምህርት ዓይነትና ስርዓተ ትምህርቱም በጠቅላይ ቤተክህነት በተቋቋመው የሊቃውንት ጉባኤና በየሀገረ ስብከቱ በተሰየሙት የሊቃውንት ኮሚቴዎች እየታየ ይገመገማል። ይህ አዲሱ የተዘጋጀው የሰንበት ትምህርት ቤቶች አቅጣጫና በትኩስ ኃይል የሚታገዘው እንቅስቃሴ የቤተክርስቲያንን ጥረት የሚደግፍ ስለመሆኑ አጠያያቂ አይሆንም።

የወጣቱም ተሳትፎ እየሰፋና ውጤታማ እንዲሆን ለማድረግ በልዩ ልዩ ሙያ የሰለጠኑ ሰዎችን ቤተክርስቲያን ትሻለች። የወደፊቱ አቅጣጫም በየረድፉ የተማሩ ባለሙያችን የማቅረብ ሥራ ከፍተኛ የፋይናንስና የሰው ኃይልንም ይጠይቃል።

ይህ አወንታ በየሀገረ ስብከቱ የአብያተ ክርስቲያናትና የገዳማት ብዛት እንዲሁም በመምጣቱም ጭምር የቤተክርስቲያንን አገልግሎት ለማግኘት የሚፈልገው ሕዝብ ብዛት እየጨመረ መምጣቱ ልዩ ስልት የሚጠይቅና አገልግሎቱም ማህበራዊ ነክ የሆኑ ስትራቴጂዎችን መንደፍ የሚፈልግ ነው።

የወደፊቱም አቅጣጫ ቤተክርስቲያኒቱ በመንፈሳዊ፣ በትምህርትና በማኅበራዊ አገልግሎት ላይ ያተኮረና ለምእመናንም በቂ የሆነ ጥቅም የሚያስገኝ ይሆናል።

ሠንጠረዥ ሦስት የተመረጡ ዓመታትን መነሻ በማድረግ በየሀገረ ስብከቱ የሚገኙ አብያተ ክርስቲያናትና ገዳማት ብዛት

ተ.ቁ	ሀገረ ስብከት	አብያተ ክርስቲያናት ብዛት		
		1960	1974	1993
1	አዲስ አበባ	40	113	226
2	ሸዋ በድምሩ	2547	3547	7094
3	ትግራይ	2272	2972	5944
4	ወሎ	1643	2643	5280
5	ገንደር	2527	2927	5854
6	ጋራም	2887	3111	6222

7 ሀረር 100 580 1160

8 ሲዳማ 166 210 420

9 አርሲ 292 300 600

10 ወለጋ 380 400 800

11 ኢሊባቦር 160 201 402

12 ከፋ 206 306 612

13 ጋሞጉፋ 127 227 454

14 ባሌ 71 91 182

ጠቅላላ ድምር 14463 19643 35250

ምንጭ: ከመንበረ ፖትሪያክ መዝገብ ቤት በጽ. አቅራቢው የተቀነባበረ /1994/95/

ከላይ ሠንጠረዡ እንደሚያመለክተው የአብያተ ክርስቲያናት ብዛት በየዓመቱ እየጨመረ ስለሚሄድ የቤተክርስቲያን የትምህርት አገልግሎት እየሰፋ መሄዱን ነው። የተወሰኑ ናሙናችን ወስደን ስናመዛዘን ሦስት የሰሌዳ ዓይነቶች ይገኛሉ።

ሀ/ በአንድ ቤተ ክርስቲያን 20 ተማሪች ቢገኙ

ለ/ በአንድ ቤተ ክርስቲያን 10 ተማሪች ቢገኙ

ሐ/ በአንድ ቤተ ክርስቲያን 5 ተማሪች ቢገኙ

በ35250 አብያተ ክርስቲያናት ምን ያህል ተማሪች እንዳሉ መግመት ይቻላል። ለምሳሌ፡- በአንድ ቤተ ክርስቲያን 4 ያ ተማሪች ቢገኙ በ35250 አብያተ ክርስቲያናት ውስጥ /35250 X 20/ 705 ሺ ተማሪች አሉ ማለት ነው። ይህ አንዝ በአነስተኛ ቢታሰብ እንጂ የተጋነነ አይደለም። ስለሆነም የኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን በልዩ ልዩ መልኩ የትምህርትና የማህበራዊ አገልግሎት ቢያንስ ለአንድ ሚሊዮን ሕዝብ ትሰጣለች። ይህም በቀጥታ ከሚሰጠው ከሃይማኖት አገልግሎት ተጨማሪ ነው።

ለዚህ ትንተና እንደ መዝጊያ የሚያገለግለው ፍሬ ሃሳብ፤ የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ቤተክርስቲያን ባላት የረዥም ዘመን ታሪክ ውስጥ ትምህርትን እንደ ዋና አድርጋ በመያዝ የትምህርትን መዋቅር በማስፋፋት ቅርስና ታሪክ በብቸኝነት ስትጠብቅ በመቆየቷ በዓለም ውስጥ በተለይም በአፍሪቃ የተለየ ቦታ አላት።

1.4. ለቤተክርስቲያን ትምህርት የጉልት ሥርዓት ያበረከተው አስተዋፅኦ

በመካከለኛው ክፍለ ዘመን ከዚያም አልፎ እስከ አፄ ሚኒልክ ዘመን መንግሥት ድረስ የጉልት ሥርዓት ለኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን ትምህርት መስፋፋት ከፍተኛ አስተዋፅኦ እንዳበረከተ የውጭም ሆኑ የውስጥ ታሪክ ጸሐፊች አጉልተው ያሳያሉ።

ጉልት ማለት መኳንንቱ መሳፍንቱ እና ነገሥታቱ ካላቸው ንብረትና የመሬት ይዞታ ለቤተክርስቲያን መገልገያና የትምህርት ማስፋፊያ እንዲውል በትክል የሚሰጡት ሥርዓት ነው። በዘመኑ ይህ ሥርዓት በበጎ ይታይ ነበር እንጂ በሌላ አይተረጎምም ነበር። ምክንያቱም በጀርመን በፈረንሳይ በእንግሊዝና በሩሲያ የዚህ ዓይነት ሥርዓት ስለነበረና ቤተ ክርስቲያኖችም በዚህ ይጠቀሙ ስለነበር ነው።

የኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን ትምህርትና ማህበራዊ አገልግሎትን ለማስፋፋት ነገሥታቱና መኪንንቱ ንብረታቸውን ለማውረስ /ማለትም፤ መሬት ተንቀሳቃሽና ተንቀሳቃሽ ያልሆነውን ሀብታቸውን ለቤተክርስቲያን በማስተላለፍ እንዲሁም ብርቅና ውድ የሆኑ የማዕድናት ውጤት የሆኑ የክብር ጌጣጌጦችን፣ ወርቅ፣ አልማዝና ዕንቁ መስቀሎችንና ሥነ ፅሁፎችን ለቤተክርስቲያን በማውረስና የቤተክርስቲያን ሀብቶች እንዲሆኑ በመናዘዝ በሕይወት እያለም ሆነ ነፍስና ሥጋቸው ከተለየ በኋላ በቤተክርስቲያን በኩል የእግዚአብሔር ወዳጆችና ልጆች እንደሆኑ ያረጋግጡ ነበር።

በአንፃሩ በአሁኑ ጊዜ የኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን የትምህርት፣ የጤና እና የበጎ አድራጎት ድርጅቶች በአመዛኙ የሚደገፉት በምእመናኑ ሀብትና ጉልበት ነው። ይህም የሆነበት ምክንያት ከ1966 ዓ.ም. ወዲህ መሬትና ንብረት በአብዮታዊ ውሳኔ የሶሻሊስት መንግሥት በመውረሱ የኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን የገቢ ምንጭ ታግቶ ችግር ላይ ወድቆ ስለነበር ነው።

የሚከተለው ማስረጃ እንደሚያሳየው ከ4ኛው ክፈለ ዘመን እስከ 17ኛው መቶ ክፍለ ዘመን መጀመሪያ ድረስ የኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን ከመንግሥት ጋር አንድም ሁለትም ሆኖ በሕጋዊ መንገድ የፖለቲካ፣ የማህበራዊና የባህላዊ ሚና ትጫወት ስለነበረ ነገሥታቱና መኪንንቱ ከኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተክርስቲያን ውጭ ፋይዳ ያለው ውሳኔ አያደርጉም ነበር።

የጉልቱ ሥርዓት በዚህ የተነሣ ቤተክርስቲያንን ሲያጠናክር ኖሯል። /A-12/

ከላይ የተዘረዘሩት ስጦታ አድራጊችና ተቀባዮች በዘመኑ በሀገረሰብነት ደረጃ ሲታዩ ብዙ ናቸው። ምንም እንኳን በአንድ ት/ቤት የተማሪች ቁጥር የማይታወቅ ቢሆንም የመምህራን ቁጥር ግን በቂ ሆኖ ይታያል። ይህ መረጃ ቀደም ሲል የተቀነባበረ በመሆኑ በልዩ ልዩ ክፍላተ ሀገር የተደረጉ ጥረቶችን ሙሉ በሙሉ ባያንፀባርቅም ለዚያን ጊዜ ጥረቶች ማስረጃ ይሆናል ብለን እናምናለን። በተመሳሳይ ዘመናትና ከዚያ በኋላም በእንግሊዝ አገር አክስፎርድ፣ ካምብሪጅ፣ ቅዱስ እንድርያስ ዩኒቨርስቲዎች በነገሥታት መሬት በጉልት መልክ የተሰጡ ናቸው።

በጀርመን በስዊድን በኢጣሊያና በፈረንሳይ ያሉ ዩኒቨርሲቲዎችም በሙሉ በጉልት መልክ ነገሥታቸው የሰጧቸውና ተከታዩ ትውልድ ያዳበሯቸው ናቸው። እንዲሁም በሀንድ ሀገር ቀደም ሲል አዩር ቪዴክ (Ayur Vedick) ዩኒቨርሲቲዎች በሀገሪቱ መሪች ድጋፍ መሬት እየተሰጣቸው ተቋቁመው ዛሬ ወደ ላቀ ደረጃ ደርሰዋል።

ወደ 19ኛው ክፍለ ዘመን በምንጠጋበት ጊዜም በአሜሪካ የሀርቫርድ ዩኒቨርሲቲ፣ የዩፊኦ ዩኒቨርሲቲ፣ ፕሪንስተን ዩኒቨርሲቲ፣ ኮሎምቢያ ዩኒቨርሲቲ፣ በርክላይ ዩኒቨርሲቲ፣ ስታንፎርድ ዩኒቨርሲቲና ዊልያምስ ኮሌጅ የአካባቢ መሪዎች ለቤተክርስቲያን በሰጡት መሬትና ሀብት ተቋቁመው ወደ ላቀ ደረጃ የደረሱ ናቸው። እንዲሁም በጉልት ሥርዓት የተመሠረቱ ዩኒቨርሲቲዎችና ኮሌጆች በብዛት ስለነበሩ ዛሬ ሥጋዊና መንፈሳዊ ትምህርት አጣምረው ወደ ከፍተኛ ደረጃ የደረሱ (Land Grant Colleges and Universities) አሉ። ይህም የሚያሳየው መንግሥት ለቤተክርስቲያን ትምህርት እንዲሆን መሬትና ገንዘብ ይሰጣል እንጂ የቤተክርስቲያንን መሬትና ንብረት መውረስ በታሪክ እንደሌለ ነው። የዚህን ዓይነት የመንግሥትና የሕዝብ ድጋፍ ቤተክርስቲያን ካገኘች በየሀገሪ ስብከቱ ያሉ ተቋማት የማይስፋፋበት ምክንያት የለም። በየሀገሪ ስብከቱ ያሉ እነዚህ ተቋማት አገልግሎታቸው ለሕዝብም ለመንግሥትም ስለሆነ የሁሉንም ድጋፍ ይሻሉ።

1.5. የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተክርስቲያን የትምህርት ሥርዓት ከሌሎች ጥንታውያን የሮማን፣ የግሪክና የአይሁድ ሥርዓተ ትምህርቶች ጋር ያለው ተመሳሳይነትና ልዩነት

የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተክርስቲያን ጥንታዊትና ታሪካዊት በመሆኗ እንዲሁም መሠረትዋ የተጣለው ከእንደኛው ክፍለ ዘመን ጀምሮ ሲሆን ሀገርዋም የምትታወቅና በቅዱሳት መጻሕፍትም በተደጋጋሚ ስሟ የሚጠራ ስለሆነ ክርሷ እኩል ከነበሩ የክርስቲያንና የአይሁድ ጥንታዊ የትምህርት ሥርዓቶች ጋር ማነጻጸሩ ተገቢ ይሆናል። ይህም ገጽጽር ለአሁኑ ትውልድ ማሳሰቢያና ማነቃቂያ ይሆናል ተብሎ ይገመታል።

የግሪክ፣ የሮማንና የአይሁድ የትምህርት ዘይቤዎች በሃይማኖት ደረጃ ተጀምረው ወደ ከፍተኛ የሳይንስና የማኅበራዊ ዕውቀት ማግኛ ተቋማት እንዲሆኑ ስለተደረገ የምዕራብ አገሮች የትምህርት ፍልስፍና ከእነዚህ ሦስት ምንጮች ተገኝቶ ልዩ ልዩ ቅርፅ በማውጣት ለሀገሮቻቸው ሕዝብና ለመላው ዓለም ጥቅም እየሰጡ ነው። በአንጻሩ በኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተክርስቲያን ተመስርቶ ከትውልድ ወደ ትውልድ ሲሸጋገር የቆየው የኢትዮጵያ የሃይማኖት የትምህርት ሥርዓት ግን ለኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተክርስቲያን ብቻ በኃላፊነት ስለተተወ ከላይ የተጠቀሱት የምዕራባዊያን የትምህርት ፍልስፍና ዘዴዎች እንደ አውሮፓ አቆጣጣር ከ1948 ዓ.ም. ጀምሮ ወደ ሀገራችን በመምጣት ባህላዊው የትምህርት በተወሰነ ደረጃ ብቻ እንዲታወቅ አድርገውታል። ይሁን እንጂ በ16ኛው ክፍለ ዘመን እና ከዚያ በፊት ያሉትን የትምህርት ፍልስፍናዎች፣ ዓላማዎች፣ ይዘቶች የማስተማር ዘዴችን ስንመለከት በግሪክ፣ በሮማውያን እንዲሁም በኢትዮጵያውን አልፎም በአይሁድ ሥርዓቶች ተካተው የነበሩ የትምህርት ዓይነቶች ተመሳሳይነት አላቸው።

በዚያን ጊዜ የነበሩ የትምህርት ዓይነቶችም የዜጎችን ሕይወትና አመለካከት ሲያስተካክሉ ኖረዋል። የእነዚህ የሀገሪቱ የትምህርት ምንጭ ዓይነቶች አጉልተው ያሳዩት የነበረው፡-

ሀ/ ቤተሰብ የማኅበራዊ መሠረት መሆኑን፡ ትምህርትም ከቤተሰብ እንደሚጀምር አጉልተው ያስረዳሉ።

ለ/ ከቤተሰብ በመረከብ ቤተክርስቲያንና የእምነት ተቋማት ወጣቶችን ማንበብ፣ መጻፍ፣ ሙዚቃ ማስተማር፣ አካላዊ እንቅስቃሴዎችን ማዳበርና መንፈሳዊ አመለካከታቸው እንዳይዛባ በምሁራን የመጽሐፍ ቅዱስ ትምህርት ይሰጡ ነበር።

ይህን ከላይ የተጠቀሰውን ታሪካዊ ሐተታ የሚከተለው ሠንጠረዥ በአጭሩ ያስረዳል።

ሠንጠረዥ አምስት: የጋራ የሆኑ የቤተክርስቲያን የትምህርት ዓይነቶች ከ1886 ዓ.ም በፊት

ተ.ቁ	ትምህርቱን የሚሰጠው ሃይማኖት	የትምህርት ዓይነቶች	የትምህርት መስጫ/ቦታ
1	የላቲን ካቶሊክ ቤተክርስቲያን	- የላቲን ቋንቋ - ራስን መግታት/አሴቲትዝም - ሥነ ሥርዓት - ቅዱሳተ መጽሐፍት - ቅኔ - መዚቃ - ሕክምና - ንባብ - ቅዳሴ - ሥነ ከዋክብት - ግብረገብ	- ገዳማት - አብያተ ክርስቲያናት - የግል መኖሪያ ቤቶች - ቤተመንግሥት - የመኪንንት ችሎት
2	የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተክርስቲያን	- የግዕዝ ቋንቋ - ቅዱሳተ መጽሐፍት - ቅኔ /poetry/ - ዜማ - የመጽሐፍ ቅዱስ ትርጓሜ - የቤተክርስቲያን ሕግ - መጽሐፈ መነኩሳት - አቡሻሕር /astronomy/ - ፍትሐ ነገሥት - ራስን መግታት/አሴቲትዝም - ግብረ ገብነት - ስዕል - ግብርና - እደጥበብ /የእንጨት፣ ሽማ፣ ቀርከሐ/ - ባህላዊ መድኃኒት/ሕክምና - ንባብ - ቅዳሴ	- ገዳማት - አብያተ ክርስቲያናት - ቤተመንግሥት - የማሳፍንትና መኪንንት ችሎት - የግል ቤት
3	የግሪክ ኦርቶዶክስ ቤተክርስቲያን	- ዜግነት - መጽሐፍ ቅዱስ - ግጥም - የግሪክ ቋንቋ - መዚቃ - ራስን መግታት - ግብረገብነት - ሥነ ከዋክብት - ስፖርት - ሕክምና - ታሪክ - ፍልሰፍና - ሂሳብ	- ገዳማት - አብያተ ክርስቲያናት - ቤተ መንግሥት - ግልፅ ቦታዎች - የህዝብ መሰብሰቢያ ቦታዎች - ቤተሰብ
		- የቤተሰብ ሕይወት - ብሉይ ኪዳን	- ቤተሰብ - ምክራብ
4	የአይሁድ	- ታሪክ - ሕግ - ሥነ ከዋክብት - ሂሳብ - ሕክምና	

ከላይ ሠንጠረዥ እንደሚያመለክተው የክርስቲያንና የአይሁድ የትምህርት ዘይቤዎች በአብዛኛው ተመሳሳይ ናቸው። የኢትዮጵያውያንን ብቻ ለይተን ከሌሎች ጋር ስናመዛዝን የጥንቱ ሥርዓት እንደሚያዝዘው የትምህርቶች ዓይነት በመጠንም ሆነ በስፋትና በጥልቀት ዝምድና ያላቸው ቢመስልም ይዘታቸው የተለየ ነው። ለምሳሌም ያህል በሥነ መለኮት የሃይማኖት ሥርዓትን ይዞ ትምህርቱ ሲሰጥ ከእያንዳንዳቸው እምነትና ታሪክ ጋር የተጣመረ ሆኖ እናገኘዋለን።

አልውድ የተባለ ደራሲ የትምህርትን ታሪክ በሚገባ ሲተነትን ከላይ የተዘረዘሩትን የትምህርት ዓይነቶች ከዓረብኛ ተናጋሪች ለይቶ እነዚህ የዘመኑ ስልጣኔ ምንጮች ናቸው ይላል። ይህን ያለበት ምክንያት በሁሉም መስክ ተመሳሳይነት እንዳላቸው በማወቁ ነው።

ጀራልደን የተባለ ደራሲ ደግሞ የጥንት የቤተክርስቲያን ትምህርት፡ በሚለው መጽሐፍ በምዕራፍ 2 እና 3 ላይ እንዳተተው ከላይ የተዘረዘሩት ትምህርቶች ከክርስቶስ የማስተማር ዘዴ ጋር የተገናዘቡ እንደሆኑ ያስረዳል። ክርስቶስ መምህር ነበር። ሐዋርያትም ተማሪዎችና መምህራን ነበሩ። የክርስቲያን ትምህርትም የማስተማሪያ ዘዴዎች ናቸው። ሐዋርያትና ሌሎች ወጣቶች በእነዚህ ጽሑፎች ተምረው ሕዝቡን በመስበክ አስተማሩ፤ የማስተማሪያ ቦታቸውም ምኩራቦች፤ አብያተ ክርስቲያናትና የሕዝብ መሰብሰቢያ ቦታዎች ናቸው ይላል።

በዚህ ረገድ የኢትዮጵያ ቤተክርስቲያን ትምህርት የቤተክርስቲያን መሠረትና መሥራች ከሆነው ከክርስቶስ ጋር የተቆራኘ መሆኑን እንረዳለን። ከላይ የተጠቀሰውን መረጃ በማየት የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተክርስቲያን በትምህርትና በማኅበራዊ አገልግሎት ረገድ የምትሰጠው አገልግሎትም ምን ያህል ከሌሎች ጥንታዊያን የክርስቶስ ተቋሞች ጋር አንድነትና ልዩነት አላት? ለሚለው ጥያቄ መልስ ለማግኘት ያስችላል።

1.6 ማጠቃለያ

በዚህ ጽሑፍ ውስጥ በተደረገው ትንተና፡-

ሀ. ስለቤተክርስቲያን ትምህርት መግለጫ አግኝተናል

ለ. ስለአብነት ት/ቤቶች ጠቀሜታና ወደፊት ያላቸውን መልካም እድገት አዝማሚያ በመረጃ በተደገፈ ገለፃ አድርገናል።

ሐ. የኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ተዋሕዶ ቤተክርስቲያን የትምህርትና የማኅበራዊ አገልግሎት እየሰፋ መምጣቱንና በየሀገሪ ስብከቱ ያሉ አብያተ ክርስቲያናትና አገልግሎታቸው በአይነት፤ በስፋትና በጥልቀት መስፋፋት ይችሉ ዘንድ የሕዝብ ድጋፍና አጋርነት እንዲኖራቸው ማስፈለጉን ጽሑፉ ዘርዘሯል።

መ. በኢትዮጵያ ቤተክርስቲያ የረዥም ዘመን ታሪክ መንግሥት በተለይም ነገሥታት፤ መኳንንትና መሳፍንት እንዲሁም ሀብትና ጉልበት ያለው ሁሉ ለቤተክርስቲያን ትምህርት መስፋፋት ከፍተኛ አስተዋፅኦ ማድረጉን በመረጃ የታዘዘ ገለፃ ቀርቧል። የጉልት ሥርዓት፤ በዘመኑ ቤተክርስቲያንና ቤተመንግሥት አንድም ሁለትም ስለነበሩ ታሪክን ትምህርትን እና ቅርስን በመጠበቅ በተደጋጋፊነት ያሳዩትን ባሕርይ ለመገንዘብ ተችሏል።

ሠ. ከ18ኛው ክፍለ ዘመን በፊት በአውሮፓም ሆነ በኢትዮጵያ ይሰጥ የነበረው የትምህርት ዓይነትና ይዘት ተመሳሳይ ሲሆን በአውሮፓ በሃይማኖት ተመስርቶ ከሃይማኖት ጋር ይሄድ የነበረው ትምህርት ወደ ከፍተኛ ደረጃ ሲደርስ በኢትዮጵያ ግን የጥንቱ የቤተክርስቲያን ትምህርት ብቻውን ከቤተክርስቲያን ጋር ይገኛል።